

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Postkomunistická levice ve středovýchodní Evropě -
komparace tří zemí**
Kateřina Tydrychová

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Bakalářská práce

Postkomunistická levice ve středovýchodní Evropě -

komparace tří zemí

Kateřina Tydrychová

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Ladislav Cabada, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

Touto cestou bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce doc. PhDr. Ladislavu Cabadovi, PhD. za věnovaný čas, cenné rady, náměty a doporučení.

Osnova

1. Úvod	1
2. Postkomunistická levice ve středovýchodní Evropě	6
2.1 Česká republika	6
2.1.1 Vznik a vývoj KSČ ve stranickém systému před rokem 1989	6
2.1.2 Štěpení KSČ(M)	9
2.1.3 Volební výsledky a relevance KSČ(M) v polistopadovém stranickém systému	12
2.1.4 Program KSČM	15
2.1.5 Personální vývoj ve vedení KSČ(M).....	18
2.1.6 Členství KSČM v nadnárodních stranických strukturách	22
2.2 Slovenská republika	24
2.2.1 Slovenský stranický systém před r. 1989	24
2.2.2 Volební výsledky a relevance KSS/SDL' ve stranickém prostředí Slovenska po r. 1989.....	25
2.2.3 Program SDL'.....	29
2.2.4 Personální vývoj ve vedení KSS/SDL'	30
2.2.5 Štěpení SDL'	35
2.2.6 Členství SDL' v nadnárodních stranických strukturách.....	36
2.3 Polská republika	38
2.3.1 Stranický systém Polska před r. 1989	38
2.3.2 Volební výsledky a relevance SdRP/SLD ve stranickém systému Polska po r. 1989.....	39
2.3.3 Program SdRP/SLD	42
2.3.4 Personální vývoj ve vedení SdRP/SLD	43

2.3.5 Štěpení PZPR/SdRP/SLD	45
2.4 Komparace postkomunistických nástupnických formací	47
2.4.1 Volební výsledky a relevance postkomunistických nástupnických formací ve stranickopolitické soutěži	47
2.4.2 Program postkomunistických nástupnických formací.....	47
2.4.3 Personální vývoj ve vedení postkomunistických nástupnických formací.....	48
2.4.4 Členství postkomunistických nástupnických formací v nadnárodních stranických strukturách.....	49
2.4.5 Stabilita postkomunistických nástupnických formací.....	49
3. Závěr	50
4. Resumé.....	53
5. Seznam použité literatury a pramenů.....	54

Seznam použitých zkratk

AWS	Volební akce Solidarita
ČNR	Česká národní rada
ČSDF	Československé demokratické fórum
ČSS	Česká strana socialistická
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
DEÚS	Demokratická unie Slovenska
DFK	Demokratické fórum komunistů
DL	Demokratická levice
DSP	Demokratická strana práce
DŽJ	Důchodci za životní jistoty
HPS	Hnutí zemědělců Slovenska
HSL'S	Hlinkova Slovenská lidová strana
HZDS	Hnutí za demokratické Slovensko
KDH	Křesťanskodemokratické hnutí
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
KSČ	Komunistická strana Československa
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
KSČS	Komunistická strana Česko-Slovenska
KSS	Komunistická strana Slovenska
KSU	Křesťanskosociální unie
LA	Levá alternativa
LB	Levý blok
LiD	Levice a demokraté
LPR	Liga polských rodin
NDS	Národnědemokratická strana
NF	Národní fronta Čechů a Slováků
ODA	Občanská demokratická aliance
ODS	Občanská demokratická strana
OF	Občanské fórum

OPZZ	Celopolská dohoda odborových svazů
PD	Demokratická strana
PES	Strana evropských socialistů
PiS	Právo a spravedlnost
PO	Občanská platforma
PS ČR	Poslanecká sněmovna České republiky
PSL	Polská lidová strana
PUS	Polská sociálnědemokratická unie
PZPR	Polská sjednocená dělnická strana
SD	Demokratická strana
SDA	Sociálnědemokratická alternativa
SDK	Slovenská demokratická koalice
SDL	Strana demokratické levice
SDL'	Strana demokratické levice
SdPI	Polská sociální demokracie
SdPL	Sociální demokracie Polska
SdRP	Sociální demokracie Polské republiky
SDS	Strana demokratického socialismu
SDSS	Sociálnědemokratická strana na Slovensku
SI	Socialistická internacionála
SL FS	Sněmovna lidu Federálního shromáždění
SLD	Svaz demokratické levice
SMER-SD	SMER-Sociální demokracie
SMK	Strana maďarské koalice
SN FS	Sněmovna národů Federálního shromáždění
SNS	Slovenská národní strana
SOP	Strana občanského porozumění
SSI	Strana svobody
SSO	Strana slovenské obrody
SV	Společná volba
SZS	Strana zelených na Slovensku

UP	Unie práce
US-DEU	Unie svobody – Demokratická unie
UW	Unie svobody
VPN	Veřejnost proti násilí
ZRS	Sdružení dělníků Slovenska
ZSL	Sjednocená lidová strana

1. Úvod

Většina ze států v oblasti středovýchodní Evropy ještě před dvěma desítkami let spadala pod tzv. východní neboli sovětský blok. V těchto zemích se po 2. světové válce postupně dostávaly k moci komunistické režimy, které byly mocensky ovládány z Moskvy. Jedním ze znaků těchto režimů byla existence stranického režimu, kde jasně dominovala jedna masová státostrana, jež ovládala politické dění v zemi, ale také celou společnost. V některých státech východního bloku existovalo vedle sebe více politických stran, ty však měly pouze navodit zdánlivou pluralitu, jelikož jedna strana měla v systému vždy hegemonické postavení. Příkladem takového státu je Polsko s hegemonickou stranou – Polská sjednocená dělnická strana, kde vedle ní existovaly ještě Sjednocená lidová strana a Demokratická strana.

Přelom 80. a 90. let 20. století je dobou, kdy země bývalého sovětského bloku prochází přeměnou v pluralitní demokracie, přičemž jednou z hlavních otázek je, co se stane s hegemonními stranami, které po tak dlouhou dobu určovaly veškeré dění v celé společnosti. Právě nástupnické formace těchto komunistických stran budou předmětem mé bakalářské práce. Dle Johna T. Ishiyamy a Andráse Bozókiho se jedná o tzv. „communist successor parties“, neboli komunistické nástupnické strany. Dle přesné definice se jedná o *„strany, které byly dříve vládnoucími stranami v komunistických režimech a které zdědily materiální i personální převahu těchto stran“* (Bozóki – Ishiyama, 2002: 3).

Většina komunistických nástupnických stran prochází na přelomu 80. a 90. let politickou transformací, popřípadě sociáldemokratizací. U některých stran tento proces uspěl, u jiných nikoliv. Některé úspěšně transformované strany, dle typologie stranických rodin od politologa Klause von Beymeho, již nemůžeme zařadit do ideologické rodiny komunistických stran, ale je možné je

přiřadit ke stranám sociálnědemokratickým. Ovšem ty strany, které si ponechaly procentuálně větší část ideologického dědictví od svých předchůdkyň a nepřerušily s nimi historickou spojitost, se nedají považovat za úspěšně transformované komunistické strany.¹

Téma své bakalářské práce, Postkomunistická levice ve středovýchodní Evropě – komparace tří vybraných zemí, jsem zvolila zejména kvůli voličské podpoře, kterou prokazují čeští voliči postkomunistické KSČM a která je konstantní. V současnosti je KSČM druhou nejsilnější levicovou stranou po ČSSD. Po krajských volbách 2012 se dokonce nabízí otázka, zda by nemohla posilovat na úkor právě zmíněné ČSSD. Úspěšnost KSČM mne natolik zaujala, že jsem se chtěla dozvědět jak je tomu u jiných postkomunistických stran v oblasti středovýchodní Evropy.

Jak již říká název mé práce, hodlám porovnávat tři země, ve kterých se vyskytuje postkomunistická levice. Vybrala jsem tedy Českou republiku, Slovensko a Polsko. Všechny země měly svou komunistickou státostranu a všem se podařilo projít úspěšnou demokratizací, v důsledku čehož je dnes v těchto zemích plně zakotvena fungující demokratická společnost.

Jako hlavní cíl práce jsem si stanovila zjistit, do jaké míry se bývalé komunistické strany transformovaly či netransformovaly. K danému cíli se pokusím dojít skrze zodpovězení čtyř výzkumných otázek. Jako první výzkumnou otázku jsem zvolila: zda se postkomunistické strany, na základě svých výsledků ve volbách, staly ve své zemi relevantní politickou stranou a pokud ano, zda mají či nemají koaliční potenciál. Zajímají mne také jejich vztahy se sociálně demokratickými stranami.

¹ Označení komunistická nástupnická strana se používá, jak pro úspěšně transformované politické subjekty, tak pro strany, které svou transformaci úspěšně nedokončily (Hloušek - Kopeček, 2002: 14).

Jako druhou výzkumnou otázku jsem si položila: zda strany prošly nějakou změnou jejich základních programů, či zdali se strany hlásí k programu svých předchůdkyň nebo si vytvořily nový. Budu se snažit dopátrat, zda strany od roku 1989 měnily či nechaly nepozměněné jejich základní programy. Pokud proměna nastala, pak mne bude zajímat, zdali se nemohly strany přiblížit k rodině socialistických či sociálnědemokratických stran.

Třetí výzkumná otázka se bude týkat stranického vedení stran. Ráda bych zde zodpověděla, zda strany převzaly personální dědictví svých mateřských stran či nikoliv. Pokud došlo k obměně stranického vedení, pak mne bude zajímat, zdali se tak stalo pouze částečně či došlo ke kompletní obměně stranického kádru. V rámci této otázky se budu zabývat také tím, zdali mohla stranická obměna nějakým způsobem přispět k transformaci stran.

Jako čtvrtou výzkumnou otázku jsem zvolila, zda strany začaly navazovat mezinárodní styky se západními socialisty a zda se na základě toho staly členy nadnárodních stranických struktur. Především mne zajímá, zda strany vstoupily do Socialistické internacionály (SI) nebo do Strany evropských socialistů (PES). Vstup do těchto mezinárodních stranických uskupení v sobě nese významný signál poukazující na směr, kterým se strany po roce 1989 vydaly.

Jak již název mé práce napovídá, budu používat komparativní metodu. Předmětem komparace tedy budou postkomunistické strany tří zemí středovýchodní Evropy, tzn. České republiky, Slovenska a Polska v období od konce 80. let do roku 2012. Cílem bude zjistit, do jaké míry se komunistické nástupnické formace liší a do jaké míry si jsou podobné. Kritérii, dle nichž se pokusím dojít ke svému stanovenému cíli, jsou: volební podpora stran – tedy relevance ve stranickopolitické soutěži, základní programy, personální otázka

nástupnických formací a členství v Socialistické internacionále či ve Straně evropských socialistů.

Práci jsem rozdělila na čtyři kapitoly. První tři kapitoly se budou zabývat jednotlivými komparovanými zeměmi a ve čtvrté kapitole budou porovnány poznatky z předchozích tří. Každá, z prvních tří kapitol, se bude nejprve v krátkosti zabývat předrevolučním vývojem v dané zemi. Dále pak vývojem komunistických nástupnických formací po roce 1989, tedy jejich postavením ve stranickém systému, jejich volebními úspěchy či neúspěchy, formováním vedení jednotlivých stran, dále stabilitou nástupnických stran, tedy zda se tyto formace štěpily, slučovaly s jinými stranami či úplně zanikly, budou zkoumány základní programy stran – zdali strany převzaly jejich základní program od mateřské strany či se od ní distancovaly a vytvořily program zcela jiný. V závěru se pokusím zodpovědět výzkumné otázky, které jsem si položila v úvodu své práce.

Postkomunistická levice ve středovýchodní Evropě se stala námětem pro mnoho domácích i zahraničních politologů. Mezi zahraniční autory, zabývající se touto otázkou, lze zařadit především Johna T. Ishiyamu a Herberta Kitschelta. Na domácí půdě jimi jsou Jan Holzer, Vít Hloušek, Lubomír Kopeček, Ladislav Cabada, Michal Kubát, Petr Fiala a další. Stěžejním zdrojem, se pro mou bakalářskou práci, stala kniha *Rudí a růžoví. Transformace komunistických stran* od autorů Víta Hlouška a Lubomíra Kopečka. Jediným nedostatkem tohoto díla je jeho neaktuálnost, jelikož bylo sepsáno již roku 2002. Dalšími zdroji, o které se v práci opírám jsou: kniha *Politické strany ve střední a východní Evropě. Ideově – politický profil, pozice a role politických stran v postkomunistických zemích* od Petra Fialy, Jana Holzera, Maxmiliána Strmisky a kolektivu, dále pak dílo *Demokracie v Polsku* od Michala Kubáta, publikace *Komunismus v České republice* od autorů Petra Fialy, Jana Holzera, Miroslava Mareše a Pavla Pšeji, kniha *Political parties after communism: Developments in East – Central Europe* od Tomáše

Kosteleckého, kniha *Post–communist party systems: Competition, representation and inter – party cooperation* od Herberta Kitschelta, Zdenky Mansfeldové, Radosława Markowskiho a Gábora Tóky a kniha *Politické strany. Původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě* od Víta Hlouška a Lubomíra Kopečka. Značné informace jsem čerpala také z politologického časopisu *Středoevropské politické studie*. Dále také z *Journal of Communist Studies and Transition Politics* či ze zahraničních odborných článků dostupných z databází JSTOR, Ebsco či ProQuest.

2. Postkomunistická levice ve středovýchodní Evropě

2.1 Česká republika

2.1.1 Vznik a vývoj KSČ ve stranickém systému před rokem 1989

Komunistická strana Československa (KSČ) patří mezi ty československé stranické subjekty, které vznikají až po roce 1918 v období tzv. první republiky. KSČ je výsledkem roztržky uvnitř české sociální demokracie a vzniká v roce 1921, jako jedna z posledních komunistických stran v Evropě (Hloušek – Kopeček, 2010: 65 – 66).

KSČ si dokázala udržet kontinuitu své existence i přes období druhé světové války, přestože její činnost v českých zemích byla úředně zastavena. KSČ přešla do ilegality a značná část jejích vedoucích představitelů odešla do zahraničí, především pak do Sovětského svazu. Strana bojovala proti německé okupaci, což značně posílilo její prestiž (Pernes, 2005: 1131).

Po květnu roku 1945 by se československá společnost dala charakterizovat jako „uzavřená pluralita“. Jedná se o model vykazující četné příznaky počínající fáze na cestě k totalitnímu systému. Tento model je reprezentován především Národní frontou (NF), která vzniká na základě dohod mezi exilovými centry (Fiala – Holzer – Mareš – Pšeja, 1999: 37).

NF byla reprezentována šesti politickými subjekty, a to Komunistickou stranou Československa, Československou stranou lidovou, Československou stranou národně socialistickou, Československou stranou sociálně demokratickou a dvěma slovenskými politickými subjekty: Komunistickou stranou Slovenska a Demokratickou stranou (Vodička – Cabada, 2007: 80). Uvnitř Národní fronty se vyskytovala specifická struktura, která vzniká v roce

1944 z iniciativy KSČ, pod názvem Socialistický blok. Sdruženy v něm byly KSČ (a KSS) s národními socialisty a sociálními demokraty. Socialistický blok se ale nikdy nestal plně funkčním (Cabada, 2005: 99 – 100).

System Národní fronty zabraňoval jednotlivým politickým stranám v budování vlastních satelitních organizací. Naopak byla uplatňována zásada, že budou vytvářeny jednotné celonárodní organizace, což přesně vyhovovalo záměrům KSČ, jelikož mohli organizace infiltrovat, ovládnout a přeměnit je na nástroje podporující komunistickou politiku (Pernes, 2005: 1137).

Výsledky voleb, konajících se roku 1946, se ukázaly být pro KSČ velmi štědré. KSČ získala 40,17 % hlasů, a ačkoliv nezískala kýženou parlamentní většinu, tak jí výsledek umožnil obsazení klíčových exekutivních i legislativních postů, což KSČ umožnilo přípravu na kompletní převzetí moci, kterého se dočkala na počátku roku 1948 (Fiala – Holzer – Mareš – Pšeja, 1999: 40 - 43).

Jako projev souladu KSČ s marxisticko-leninskou teorií, která počítá s konečným vypořádáním s potenciálně opozičními strukturami, probíhaly v 50. letech rozsáhlé politické procesy, které se nevyhnuly ani straně samé. Terčem rozsáhlých represí se stali odpůrci komunistického režimu, tedy příslušníci nekomunistických politických stran a zájmových sdružení, katoličtí duchovní intelektuálové, podnikatelská vrstva, nemarxistická inteligence a další (Balík – Holzer – Šedo, 2005: 1244 – 1245).

Dle typologie autoritativních režimů Herberta Kitschelta patří Česká republika do skupiny tzv. byrokraticko-autoritativních režimů, které jsou díky svým silným institucionálním mechanismům schopny účinně tlumit opozici a zaujmají vůči opozici velice tvrdý postoj. V tomto režimu jsou výrazně okleštěny prvky politického soupeření a zájmové artikulace. Znaky byrokraticko-autoritativního režimu můžeme vidět kupříkladu na výše zmíněných procesech v 50. letech či v roce 1968, kdy se komunistický režim

vypořádal se zastánci „komunismu s lidskou tváří“ (Kitschelt, 1995: 453; Kitschelt – Mansfeldova – Markowski – Tóka, 1999: 25 – 27).

Dalšími důležitými milníky jsou rok 1960, kdy nastává proměna ústavy, která tak KSČ zaručila vedoucí úlohu ve státě, kterou ale fakticky zastávala již od roku 1948, a rok 1968, kdy byl A. Dubček zvolen do funkce prvního tajemníka strany. Jeho zvolení a sesazení A. Novotného bylo výsledkem společného postupu značně nesourodé skupiny osob, tedy okruhu tzv. proreformních politiků, mezi něž patřili například O. Černík, J. Hendrych, V. Prchlík, J. Smrkovský či O. Šik. Reformní hnutí však nemělo dlouhého trvání a v návaznosti na srpnovou okupaci v roce 1968 se na stranické půdě opět rozhořela vlna čistek (Balík – Holzer – Šedo, 2005: 1257 – 1263). Na počátku éry tzv. normalizace se snížil počet členů KSČ zhruba o jednu třetinu, což měla být odvěta zastáncům „komunismu s lidskou tváří“. Sovětskými tanky pak byla dosazena elita, která tvrdě hájila status quo (Hloušek – Kopeček, 2010: 69).

Mezi lety 1989 a 1990 se z reformních komunistů, vyloučených po porážce Pražského jara, kteří měli zájem o návrat do veřejného života, vytvořil Klub za socialistickou přestavbu Obroda. Jednání s KSČ však nepřinesla kýžený účinek, jelikož KSČ viděla v Obrodě svého největšího konkurenta. Obroda v průběhu roku 1989 navazuje styky s Chartou 77. Neochota vedení KSČ jednat s prodemokratickou opozicí si tak bere daň v podobě izolace KSČ (Mareš, 2002a: 85).

V polovině 80. let se v rámci SSSR mění vedení. Do čela Komunistické strany Sovětského svazu se staví Michail Gorbačov a ihned začíná se sérií reforem v duchu tzv. perestrojky neboli přestavby. Ve vedení KSČ však tyto myšlenky nenacházejí příliš velikou odezvu a ani nahrazení Gustava Husáka ve funkci generálního tajemníka ÚV KSČ Miloušem Jakešem nesignalizují nějakou větší změnu (Mareš, 2002a: 84).

Tzv. byrokraticko-autoritativní režimy nejsou, dle H. Kitschelta, schopné inovace a reakce na proměny nálad v ovládaných společnostech, což dokazuje symbolické datum 17. listopadu 1989. Tyto režimy ale nejsou schopny pružně reagovat ani na změny v mezinárodním dění. Důkazem je, že česká komunistická elita nedokázala zahájit reformní opatření v duchu Gorbačovovy perestrojky. Kvůli této nepružné reakci, jak na domácí půdě, tak v mezinárodním kontextu tyto režimy prostě zkolabovaly (Kitschelt, 1995: 453; Kitschelt – Mansfeldova – Markowski – Tóka, 1999: 25 – 27).

2.1.2 Štěpení KSČ(M)

V průběhu několika let v listopadovém vývoji KSČ(M) se od strany odděluje několik subjektů, které nesouhlasí s jejím směřováním. Jedná se o subjekty, které chtěly stranu reformovat a přiblížit ji sociálnědemokratickým politickým stranám, ale jednalo se také o ultra ortodoxní skupiny, které odmítaly změnu režimu po roce 1989 a smýšlely ještě radikálněji než KSČ(M) samotná (Fiala – Mareš – Pšeja, 2005: 1421 – 1423).

Na jaře 1989 se začalo formovat radikálně levicové politické uskupení, pod názvem Levá alternativa (LA). Mezi členy se objevila jména jako Egon Bondy, Alexandr Kramer či Petr Kužvart. Levá alternativa se po listopadových událostech stala součástí OF, ale po zvolení Václava Klause na post předsedy byla z OF vyloučena. Po roce 1992 se LA stává nefunkční a jednotliví členové se rozcházejí do jiných levicových uskupení (Fiala – Mareš – Pšeja, 2005: 1429).

Ke dni 27. listopadu 1989 se v KSČ konstituuje z části členské základny křídlo, nesoucí název Demokratické fórum komunistů (DFK). DFK odmítalo dosavadní politickou linii vedení KSČ. Základem DFK byli dvě hlavní

osobnosti, a to Bohumír Šmeral a Miroslav Grossman. DFK volí socialistickou cestu, přičemž ale uznává, že socialistickou politiku budou utvářet i jiné síly. Dle DFK byla KSČ „*stále ještě nositelem deformovaného obrazu socialismu, nedemokratických způsobů jednání a organizace*“ (Mareš, 2002a: 89). Na počátku roku 1990 se část DFK definitivně vyděluje z KSČ a zakládá samostatné hnutí Československé demokratické fórum (ČSDF). Další část DFK, jedná se především o lidi kolem Miroslava Ransdorfa, zůstává v KSČ, tedy v nově vzniklé KSČM a nadále se pokouší o její reformu (Fiala – Mareš – Pšeja, 2005: 1421 – 1422). V roce 1990 má České demokratické fórum ustavující sjezd. V prvních svobodných volbách roku 1990 však tato strana naprosto propadla, když získala pouhých 0,32 % hlasů do SL FS, 0,44 % do SN FS a 0,33 % hlasů do ČNR, tedy nejméně ze všech kandidujících subjektů (Mareš, 2002a: 89).

Roku 1991 se v rámci KSČM profiluje další reformní skupina s názvem Demokratická levice v Komunistické straně Čech a Moravy. Členy byl kupříkladu Vasil Mohorita či Michal Kraus. Tato platforma vyvolala vnitrostranické referendum o změně názvu strany. Referendum se konalo od 15. října do 31. prosince 1991, přičemž KSČM si zachovala svůj původní název, když se pro něj vyslovilo 75,94 % členů. Ještě před ukončením referenda však Demokratická levice v Komunistické straně Čech a Moravy ze strany vystupuje a spolu s bývalými členy Československé strany socialistické zakládají Demokratickou stranu práce (DSP), v čele s Petrem Wurmlem (Fiala – Mareš – Pšeja, 2005: 1422). DSP se hlásila k myšlenkám Socialistické internacionály se zájmem spolupracovat s ČSSD, která ale o spolupráci zájem nejevila, jelikož na DSP nahlížela jako na postkomunistický subjekt, který nemá se sociálnědemokratickou stranou co dočinění. V dubnu 1993 část členů DSP opouští a odchází do ČSSD, přičemž zbytek strany se koncem roku slučuje se Stranou demokratické levice (SDL) (Mareš, 2002a: 91).

Na třetím sjezdu, konaném v roce 1993, se odštěpuje část členů KSČM, pod vedením Josefa Mečla, a podílejí se na založení Strany demokratické levice. Do strany vstupují i členové Demokratické levice (DL). Následně je DL přeregistrována na SDL. Koncem roku 1993 do strany vstupuje ještě zbytek členů z DSP, později vstupuje také Vasil Mohorita. SDL se snažila hrát roli integrujícího prvku levice, což se jí nepovedlo a krátce po velmi neúspěšných volbách r. 1996 se sloučila se stranou Levý blok (LB) (Mareš, 2002a: 94).

V roce 1993 se od KSČM odštěpuje další subjekt, jenž nesl jméno Levý blok (LB)². Založen byl zejména poslanci ČNR sdružených kolem J. Otrmana a M. Stiborové. Ovšem ani tento subjekt nebyl ve volbách příliš úspěšný (Kostecký, 2002: 59). Dne 21. června 1997 dochází ke spojení SDL a LB pod názvem Levý blok – Strana demokratické levice. První předsedkyní byla M. Stiborová. Dne 13. prosince dochází k přejmenování strany na Stranu demokratického socialismu (SDS) a novým předsedou se stal Vasil Mohorita, ten se však funkce v roce 1998 vzdává. Jeho nástupcem se stal Jiří Hudeček. Strana se vymezuje jak vůči ČSSD, tak vůči KSČM. SDS je pouze marginálním subjektem v rámci ČR, čítající pouze něco okolo pár desítek činných členů (Mareš, 2002a: 93 – 97).

V roce 1993 je poražena ultra ortodoxní skupina, operující v rámci KSČM, a její prominentní zástupci jsou vyloučeni ze strany. Tato skupina se stává jádrem pro Stranu československých komunistů, která je v roce 1999 transformována do znovuzrozené ortodoxní Komunistické strany Československa (KSČ) (Strmiska, 2002: 224).

² Nejedná se o koalici Levý blok, pod kteroužto KSČM vstupuje do voleb v roce 1992.

2.1.3 Volební výsledky a relevance KSČ(M) v polistopadovém stranickém systému

Datum 17. listopadu 1989 znamenalo postupný přerod celého politického systému tehdejšího Československa a s tím samozřejmě neodmyslitelně souvisejí první svobodné volby, které se konají poprvé od roku 1946. Tyto první svobodné parlamentní volby byly naplánované na dny 8. a 9. června roku 1990. OF celé volby jasně opanovala a ukázala tak jasný směr, kterým se porevoluční Československo hodlá vydat (Kostelecký, 2002: 47 – 48). Ovšem KSČ dosáhla překvapivě vysokého výsledku, do Sněmovny lidu Federálního shromáždění čítal její volební výsledek 13,48 % hlasů, do Sněmovny Národů Federálního shromáždění to bylo 13,80 % odevzdaných hlasů a v České národní radě byl zisk KSČ 13,24 %. Z těchto volebních výsledků je tedy jasné, že i strana s nezměněným názvem a v podmínkách nově se formující demokracie může dosáhnout vysokého zisku hlasů. Potenciál vstoupit do vlády jí ale chybí (Fiala – Hloušek, 2003: 16).

Před volbami v roce 1992 uzavírá KSČM koalici, s malým hnutím Demokratická levice, pod názvem Levý blok. Část reformisticky naladěných členů KSČM, spolu s jejím předsedou J. Svobodou, se tak domnívala, že vytvoření této koalice by mohlo být jakýmsi impulzem pro transformaci strany a odpoutání se od její minulosti, jakožto překonání přívlastku komunistická, který se nad stranou vznášel jako temný stín minulých časů. Dalším motivem pro uzavření koalice bylo vyslání signálu voličům o neizolovanosti KSČM (Strmiska, 2002: 224). Koalice LB se po volbách vyprofilovala jako nejsilnější levicový subjekt se ziskem hlasů v České národní radě 14,5 %, ve Sněmovně lidu Federálního shromáždění 14,27 % a ve Sněmovně národů Federálního shromáždění 14,48 %. Avšak ani tyto volební úspěchy LB nezaručily možnost podílet se na vládě, a tak s nálepkou nesystémového objektu setrvala KSČM, pod koalicí s názvem LB, opět v opozici (Fiala – Strmiska, 2005: 1366 – 1367).

Před prvními volbami do PS ČR v roce 1996 se KSČM rozhodla neuzavřít koalici, pod názvem Socialistický blok³, kterou iniciovala odštěpená strana KSČM Strana demokratické levice (SDL). SDL se snažila působit jako integrační prvek levice, což se jí nepovedlo (Fiala – Holzer – Mareš – Pšeja, 1999: 266). S ohledem na volební zisky samotné KSČM se tento postoj ve výsledku ukázal být velmi prozíravým. Volby z 31. května 1996 znamenaly pro KSČM třetí pozici se ziskem 10,33 % hlasů. Ani tentokrát se však KSČM neúčastnila povolebních jednání, ze kterých byla rovnou vyloučena, jelikož byla ostatními parlamentními stranami považována za antisystémovou. Po volbách tak byla sestavena menšinová vládní koalice, která zahrnovala strany ODS, KDU-ČSL a stranu ODA, s podporou ČSSD. Tato vláda však padla a v červenci roku 1998 jsou vypsány předčasné parlamentní volby (Fiala – Holzer – Mareš – Pšeja, 1999: 130 – 131).

V předčasných volbách r. 1998 tak KSČM skončila opět na třetím místě se ziskem 11,03 %. Volby poprvé vyhrává ČSSD, která tak díky dohodě s ODS vytváří menšinovou jednobarevnou vládu. Pečetidlem dohody byl podpis pod tzv. opoziční smlouvou, *Smlouvou o vytvoření stabilního politického prostředí v České republice*. KSČM ještě před uzavřením této dohody deklarovala svou ochotu podpořit vládu ČSSD, to se ale s přílišným nadšením neshledává. KSČM tak opět končí v opozici (Fiala – Hloušek, 2003: 34 – 36).

V následujících parlamentních volbách, konaných v roce 2002, KSČM získává rekordní počet hlasů v jejím polistopadovém vývoji, tzn. 18,51 % voličských hlasů. Ovšem je nutné zmínit, že v těchto volbách byla historicky nejnižší volební účast. KSČM se i přes tento výsledek nepodaří proniknout do vlády, ale částečně se tak mění její izolovaná pozice, když je do funkce

³ Členy Socialistické koalice měly být ČSSD, KSČM, LB, KSU, DŽJ a ČSS, kterým po schválení Celostátním výborem SDL, posílá Josef Mečl dopis ve kterém je obeznamuje s tímto plánem.

místopředsedy PS ČR zvolen komunistický poslanec Vojtěch Filip (Fiala – Hloušek, 2003: 43).

Další volby z roku 2006 znamenají pro KSČM pokles minulých volebních zisků z roku 2002 zhruba o 6 %. KSČM končí opět na třetí příčce s 12,81 % hlasů.⁴ V zatím posledních parlamentních volbách uskutečněných v roce 2010 KSČM získala 11,27 % a umístila se tak na čtvrtém místě.⁵ Ani v jednom případě se však KSČM nepodařilo, stejně jako v předchozích letech, účastnit jednání o vytvoření vlády. Je tak evidentní, že KSČM i přes trvalou a výraznou voličskou podporu, nedisponuje koaličním potenciálem, jelikož je ostatními českými relevantními politickými subjekty považována za antisystémovou. V českém politickém spektru je tak KSČM izolována a ostrakizována (Mareš, 2002b: 130).

Co se týká spolupráce dvou nejsilnějších levicových subjektů na centrální úrovni, ČSSD a KSČM, tak tyto dvě strany oficiálně nikdy nebyly koaličními partnery, jelikož jsou protivníci o nadvládu v levé části politického spektra a zároveň se ucházejí o podobný elektorát, a tedy platí i to, že pokud ČSSD ztrácí svůj volební zisk, projeví se to nárůstem podpory KSČM (Mlejnek JR., 2006: 45). Což je možné spatřit zejména u voleb z roku 2002, kdy KSČM přilákala protestní voliče, kteří neprojevili souhlas s nepopulární opoziční smlouvou ČSSD s ODS. ČSSD je také toho názoru, že KSČM je antisystémový prvek ve stranickém systému ČR, a proto s ní odmítá spolupracovat (Hloušek – Kopeček, 2010: 72). Stvrzením odmítání spolupráce s KSČM je tzv. bohumínská rezoluce, přijatá sjezdem ČSSD v roce 1995, která působila jako hráz ve spolupráci těchto dvou stran až do roku 2005, kdy se Jiří Paroubek, kterému se podařilo formálně obnovit koalici ČSSD, KDU-ČSL a US-DEU, jednoznačně orientoval na spolupráci sociálních demokratů s komunisty. Do parlamentních voleb v roce 2006 se tak Paroubkovi povedlo

⁴ Zdroj: <http://www.volby.cz/pls/ps2006/ps2?xjazyk=CZ>. Zhlédnuto dne 23. 2. 2013.

⁵ Zdroj: <http://www.volby.cz/pls/ps2010/ps2?xjazyk=CZ>. Zhlédnuto dne 23. 2. 2013.

prosadit několik důležitých zákonů, které v mnohém odrážely průnik představ ČSSD a KSČM. Tímto krokem tak tzv. bohumínská rezoluce přestává de facto platit, avšak oficiálně zrušena nikdy nebyla (Kopeček – Pšeja, 2007: 10, 20 – 21).

2.1.4 Program KSČM

Výrazným programovým mezníkem bylo pro KSČM přijetí Programu komunistické strany Čech a Moravy na 1. sjezdu v Olomouci roku 1990 (Fiala – Holzer – Mareš - Pšeja, 1999: 153). Komunisté se v něm chtějí více přiblížit demokratickému socialismu a deklarují, že plně akceptují demokracii i politický pluralismus. Dle programu se tak KSČM chce zařadit ve stranickém systému mezi jiné levicové síly, přičemž odmítá monopol jedné strany, ale naopak prosazuje spolupráci zejména levicových objektů, což neplatí pouze ve vnitrostátní politice, ale také v mezinárodním měřítku. KSČM tak přijímá hodnoty Socialistické internacionály, jako jsou svoboda, sociální spravedlnost a solidarita, přičemž se KSČM domnívá, že již nadešel čas k překonání historicky podmíněného rozkolu mezi jednotlivými větvemi a směry sociálního hnutí a že by mělo dojít k vytvoření spojení levicových sil na mezinárodní scéně. KSČM se hlásí k metodologickému odkazu Marxovy materialistické dialektiky a v souladu s ní odmítá pojetí marxismu jako uzavřeného systému, strana tak přijímá ideový pluralismus a otevírá se nemarxistické levici. Dle olomouckého programu tak komunisté chtějí navazovat na odkaz reformních komunistů, kteří stáli v čele pražského jara roku 1968.⁶ Přijetí tohoto programu platí do konce roku 1992 a dodnes je podrobován kritice ze strany ortodoxního komunistického proudu strany (Fiala – Holzer – Mareš - Pšeja, 1999: 154).

⁶ Program Komunistické strany Čech a Moravy, schválený I. sjezdem KSČM v Olomouci ve dnech 13. – 14. 10. 1990. Zdroj: <http://is.muni.cz/el/1423/podzim2008/POL188/um/6807401/l.sjezd.pdf>. Zhlédnuto dne 9. 3. 2013.

Na 2. sjezdu KSČM, který se konal ve dnech 12. – 13. prosince roku 1992 na Kladně, byl schválen tzv. kladenský program, který je do současnosti základním programovým materiálem strany. Kladenský program se výrazněji přiklání k socialismu, což vyhovovalo různým proudům členské základny (Fiala – Mareš – Pšeja, 2005: 1415 – 1416).

Již na počátku kladenského programu je patrná návaznost KSČM na předlistopadovou KSČ, když je řečeno: *„Impulsy komunistického hnutí výrazně a nesmazatelně ovlivnily moderní civilizaci v zápase za svobodu a spravedlnost. V jeho vývoji se však projevily i závažné omyly a systémové chyby. Omezení a hromadné porušování politické i ekonomické demokracie učinily systém tzv. reálného socialismu neživotaschopným. Výsledkem byla značná diskreditace ideálů, z kterých hnutí vycházelo, a zpochybnění i dalších pokusů vytvořit sociálně spravedlivou společnost“⁷*

Z celého programu je patrné, že KSČM setrvává u své komunistické orientace, ač se hlásí k demokratickému socialismu a ačkoliv deklaruje akceptování polistopadového vývoje. Ve vztahu k minulosti stále hájí řadu aspektů předlistopadového režimu. KSČM ostře kritizuje kapitalismus, přičemž říká, že kapitalismus je společenskou soustavou, kdy jedna část obyvatelstva žije na úkor té druhé, že se vyhrocují globální problémy a narůstá nerovnoměrnost vývoje. Dále je v programu kritizován postup pravice při obnově kapitalismu, kdy KSČM tvrdí, že postup pravice byl autoritářský a bezohledný k určitým třídám společnosti, což prokazuje nespokojenost KSČM s vývojem po Sametové revoluci a také její tradicionalismus.⁸

Svou kontinuitu s KSČM dokazuje tím, když ve svém základním programu říká, že: *„programově navazuje na humanistické poselství*

⁷ Program Komunistické strany Čech a Moravy, schválený II. sjezdem KSČM v Kladně ve dnech 12. – 13. 12. 1992. Zdroj: <http://is.muni.cz/el/1423/podzim2008/POL188/um/6807401/II.sjezd.pdf>. Zhlédnuto dne 9. 3. 2013.

⁸ Tamtéž.

*zakladatelů socialismu, na pokrokové ideje minulosti a současnosti, na teoretický přínos Marxe a Engelse. Má silné domácí kořeny dané staletým zápasem proti sociálnímu a národnímu útlaku a ohrožení. Má i pozoruhodnou tradici v politické kultuře spojené s činností Bohumíra Šmerala*⁹

Programovým cílem KSČM je vytvoření moderní socialistické společnosti, tedy společnosti svobodných a rovných občanů, která by prosperovala a zároveň byla sociálně spravedlivá. Dále tvrdí, že sama není monopolním nositelem levicové alternativy, ale že upřednostňuje toleranci a spolupráci mezi levicovými silami. KSČM prosazuje přímou demokracii a je proti vykořisťování lidí i přírody, které, jak říká, jde ruku v ruce.¹⁰

Ve volebních programech a jiných dokumentech se můžeme shledat se stejným sebeoznačením strany jako v jejím základním programu. O čemž svědčí 7. sjezd KSČM, kde je schválen dokument „Socialismus pro 21. století“, kdy k myšlenkovému odkazu Marxe a Engelse komunisté přidávají ještě myšlenkový odkaz V. I. Lenina, který ve své době vědecky podložil vizi překonání kapitalismu socialismem, což je programovým cílem KSČM. Opět se zde nachází kritika kapitalismu, jakožto nespravedlivého systému, který dovoluje vykořisťování pracujících zaměstnanců zaměstnavatelem. KSČM nabízí kapitalismu alternativu a vykresluje všechny klady spravedlivé socialistické společnosti.¹¹

KSČM se výrazně profiluje na zahraničních tématech, kdy se její zahraničněpolitické koncepce rozcházejí s představami a prioritami ostatních českých stran. V roce 1990 měla KSČM ve svém programu požadavek radikálního odzbrojení a rozpuštění vojenských seskupení, jako Varšavské smlouvy a NATO (Fiala – Holzer – Mareš – Pšeja, 1999: 166). Ke vstupu do

⁹ Tamtéž.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ Obsahový dokument „Socialismus pro 21. století“, schválen VII. sjezdem KSČM ve dnech 17. – 18. 5. 2008 v Hradci Králové. Zdroj: http://is.muni.cz/el/1423/podzim2008/POL188/um/6807401/VII._sjezd.pdf. Zhlédnuto dne 9. 3. 2013.

EU však komunisté nezaujímají jasné stanovisko. Jednoznačně se nestaví proti ani pro vstup. Jisté je ale to, že KSČM si nepřeje, aby byla Česká republika závislá na EU ekonomicky. Volá po evropské spolupráci, která by byla založena na rovných právech (Strmiska, 2002: 228).

KSČM stanovuje svou programovou konstrukci na základě jejího postavení ve stranickém systému ČR, stejně jako na přání i dnes potenciálně silné voličské základny i samotných členů strany. Velkou roli zde hraje, že v České republice se na rozdíl od Polska či Slovenska (v 90. letech) neprosadil, jako hlavní strana nalevo od středu, exkomunistický subjekt, nýbrž strana s historickou sociálnědemokratickou identitou, tedy ČSSD. To samozřejmě zapůsobilo na KSČM jako silná motivace ponechat si většinu původní ortodoxní komunistické identity (Hloušek – Kopeček, 2005: 436).

U KSČM se, dle některých autorů, vyskytuje tzv. dvojí tvář strany, přičemž jinak se chová na stranických shromážděních, kde bývají ve svých názorech mnohem otevřenější, a jinak se prezentuje vůči voličům (Hloušek – Kopeček, 2010: 71). Ve svých programových vyjádřeních se komunisté neoznačují za extrémistickou či radikální sílu a ani se nehlasí k odkazu komunismu stalinského typu. Považují se za autentickou levicovou sílu (Fiala - Mareš, 1998: 99).

2.1.5 Personální vývoj ve vedení KSČ(M)

Listopadové události roku 1989 zastihly KSČ nepřipravenou a vnitřně rozloženou, vedení přestávalo mít vliv na značnou část členské základny. Na dvou zasedáních Ústředního výboru KSČ, které se konalo ve dnech 24. – 26. listopadu 1989 dochází k výrazným změnám ve vedení strany. Byli odstraněni ti nejvíce zkompromitovaní členové. Dosavadního generálního tajemníka

Milouše Jakeše ve funkci nahrazuje Karel Urbánek. Dále bylo rozhodnuto svolat mimořádný sjezd KSČ (Fiala – Mareš – Pšeja, 2005: 1413).

Jako důsledek událostí počínajících 17. listopadem 1989 byl svolán mimořádný sjezd KSČ. Konal se ve dnech 20. – 21. prosince 1989. Sjezd schvaluje některá reformní opatření, přičemž název strany zůstává zachován. Sjezd se omlouvá občanům za stav, do něž se Československo za vlády KSČ dostalo. Zároveň je pozastaveno členství třiceti funkcionářům s největším podílem zodpovědnosti. Dále bylo na sjezdu rozhodnuto o zřízení územní organizace KSČ v Čechách, jelikož na Slovensku fungovala Komunistická strana Slovenska (KSS) a bylo tedy nutné tuto asymetrii odstranit (Šanc, 2005: 165). Do funkce předsedy strany (dříve funkce generálního tajemníka) je zvolen Ladislav Adamec a funkci místopředsedy měl zastávat Vasil Mohorita. Sjezd prohlásil za neplatné Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po 13. sjezdu KSČ a také rehabilitoval všechny členy, kteří byli v minulosti ze strany neprávem vyškrtnuti. Také dochází ke zrušení lidových milic (Fiala – Mareš – Pšeja, 2005: 1414).

Dále již během roku 1990 dochází ke změně oficiální zkratky z KSČ na KSČS, což měla být federalizovaná podoba dvou uskupení, a to Komunistické strany Čech a Moravy (KSČM) a Komunistické strany Slovenska (KSS). Stalo se tak zejména po nátlaku ze strany slovenských komunistů. V čele KSČS stála tzv. Federální rada, která nezasahovala do vnitřního života jednotlivých částí KSČS, ale byla orgánem, který měl zájmy těchto částí spojovat, jednalo - li se například o organizačních záležitostech, které měly význam pro celou federaci či pokud se jednalo o mezinárodních otázkách. V prvním období tuto funkci vykonával Pavol Kanis, místopředsedou byl Miroslav Grebeníček. V dalším funkčním období se měli ve svých funkcích vyměnit (Fiala – Holzer – Mareš – Pšeja, 1999: 109).

Mezi 17. listopadem a prvními svobodnými volbami v červnu strana prodělala rapidní úbytek členské základny (zrušeny byly například krajské výbory), přišla o značnou část majetku a vystoupilo z ní mnoho odborníků, zejména těch ekonomických (Šanc, 2005: 165).

Ustavující sjezd KSČM se konal 31. března roku 1990, přičemž parlamentních voleb v roce 1990 se KSČM účastní ještě jako součást federalizované KSČ (tedy KSČS). Prvním předsedou KSČM se stává Jiří Machalík (Fiala – Mareš – Pšeja, 2005: 1415).

Na prvním sjezdu KSČM, konaném v říjnu 1990 v Olomouci, je zvolen do čela strany filmový režisér Jiří Svoboda. Jeho volba měla pro stranu mezi lidmi vytvořit přijatelnější image. Měla vyjádřit posun KSČM k reformám a tak oslovit širší voličskou veřejnost. Ovšem strana sama na tomto sjezdu nevyjadřuje větší ochotu výrazněji se reformovat. Sjezdem je zvoleno 12 zástupců, kteří měli být vysláni do Rady federace KSČS, mezi těmito lidmi se objevila jména jako Zdeněk Klanica, Vasil Mohorita, Jaroslav Otrman, Miroslav Ransdorf, Jiří Svoboda či budoucí předseda KSČM Miroslav Grebeníček (Fiala – Holzer – Mareš – Pšeja, 1999: 108 – 109).

Na následujícím, druhém sjezdu KSČM, je v nepřítomnosti opět zvolen Jiří Svoboda. Svoboda se stranu snažil reformovat, což se ale pro většinu členské základny jevílo jako nepřijatelné. Symbolický boj vedl Svoboda za změnu názvu strany, o němž probíhá již na konci roku 1991 vnitrostranické referendum, kde se vyslovují tři čtvrtiny členské základny pro zachování názvu v původním znění. Důsledkem referenda byla secese reformního křídla, přičemž KSČM tak ztrácí další proreformní členy. Pozice samotného Svobody je ke konci roku 1992 tak slabá, že se jeho snahy o ideově-programové změny směřování KSČM rozplývají v dále. V roce 1993 se Svoboda své funkce předsedy vzdává a ze strany vystupuje (Kopeček – Pšeja, 2007: 9).

Na třetím sjezdu KSČM, konaném v červnu 1993, se tak na post předsedy dostává Miroslav Grebeníček, což znamenalo ukončení všech reformistických snah a de facto potvrzení komunistické identity na bázi tradicionalistického politického programu přijatého na konci roku 1992. Bylo tedy jisté, že sociáldemokratizace strany se konat nebude. S nástupem Grebeníčka se také pojí odchod reformně naladěných členů strany, kteří míří do jiných politických uskupení, kupříkladu do ČSSD. KSČM tak přichází o další cenné proreformně naladěné členy a ve straně tak zůstávají lidé, kteří se snaží zachovat status quo. Ze strany je ale vyloučeno i radikální křídlo KSČM, tj. platforma „Za socialismus“, která otevřeně odmítala změnu politického režimu po roce 1989 (Hloušek – Kopeček, 2010: 70).

Miroslav Grebeníček stojí v čele KSČM více než jedno desetiletí, po celou dobu strana nevykazuje větší ochotu sama sebe reformovat. Ke změně na postu předsedy KSČM tak tedy dochází až v roce 2005, kdy Miroslava Grebeníčka nahrazuje Vojtěch Filip. Stalo se tak po změně postoje ČSSD vůči KSČM na podzim 2005 (viz výše). Tento krok je možné interpretovat jako vstřícné gesto ze strany KSČM vůči ČSSD, jelikož Miroslav Grebeníček byl spojován s ortodoxním „zabetonováním“ KSČM a nový flexibilnější předseda měl být přijatelnější pro spolupráci obou stran. Ovšem ani změna na postu předsedy strany neznamovala ochotu stranu reformovat. Je to možné interpretovat tak, že KSČM si již v podobě v jaké je (tedy nereformovaná, zastávající určité hodnoty) získala celkem početnou skupinu českých voličů (Hloušek – Kopeček, 2010: 72).

KSČM je stranou masovou, jejíž členové čítají největší počet ze všech středovýchodních postkomunistických zemí Evropy a dle politologa M. Klímy si strana ponechala většinu svých původních členů. Počty členské základny KSČM se přirozeně každým rokem snižují, jelikož většina členů je staršího věku. V roce 1992 čítalo členstvo strany 354 549 osob, kdežto v roce 1999 už „pouhých“ 136 516 osob. Dle délky působení členů ve straně jsou výsledky

následující: více jak 55 let je v KSČM 0,8 % osob, 40 – 55 let je ve straně 57,6 % členů, 25 – 39 let je to 22,5 % členů, 10 – 24 let je to 16,4 % členské základny a méně než 10 let pouhých 2,7 % členů. Dle průzkumů je většina členů v důchodovém věku a má pouze základní vzdělání, podobně je to s voličstvem KSČM (Strmiska, 2002: 230 – 235).

2.1.6 Členství KSČM v nadnárodních stranických strukturách

V mezinárodním kontextu měla KSČM, stejně jako další středoevropské komunistické strany, tradičně silný vztah ke komunistické Číně, Vietnamu či Kubě. Dále také KSČM spolupracuje s komunistickou stranou Ruské federace či s komunistickou stranou Severní Koreje. Mimo těchto zemí spolupracují také se západoevropskými komunistickými stranami (Kubát, 2003: 96).

Pohled KSČM na vstup do Evropské unie byl rozpolcený, ve straně sice převažoval negativní pohled na EU, ale v době vstupu České republiky do EU se nejednalo o postoj tvrdě odmítavý. Stejně rozpory se objevily při zakládání Evropské levice. Ve vedení KSČM tehdy převážil názor, že se ideologicky jedná o příliš revizionistickou strukturu, která postrádá celoevropský charakter (měli na mysli požadované zapojení členů, kupříkladu Ruska či Turecka). KSČM také odmítala zahrnout odsouzení stalinských praktik a zločinů do stanov této eurostrany. V roce 2004 se tak KSČM rozhodla pouze pro pozorovatelský status. Věc ale zdaleka není uzavřená a v dlouhodobějším horizontu by možná mohla působit na identitu strany (Hloušek – Kopeček, 2010:73).

KSČM je ale členem jiného politického uskupení v evropském parlamentu, a to Skupiny Konfederace evropské sjednocené levice a Severské zelené levice. Tato skupina je tvořena zejména komunistickými či postkomunistickými uskupeními. Je výrazně levicově orientovaná, což se

odráží ve vnímání současné podoby evropské integrace, již považuje za „kapitalistický projekt“, což má za důsledek zvyšování rozdílů mezi chudými a bohatými sociálními vrstvami, nebo také posilování moci velkých korporací.¹²

KSČM není členem Socialistické internacionály (SI), členem za Českou republiku je ČSSD.¹³ KSČM není ani členem Strany evropských socialistů (PES). Stejně jako u SI je členem ČSSD.¹⁴

¹² Zdroj: <http://www.euractiv.cz/evropske-institute/link-dossier/politick%C3%A9skupinyvevropsk%C3%A9mparlamentu>. 26. 2. 2013.

¹³ Zdroj: <http://www.socialistinternational.org/viewArticle.cfm?ArticlePageID=931>. Zhlédnuto dne 26. 2. 2013.

¹⁴ Zdroj: <http://www.pes.eu/en/about-pes/pes-members/parties>. Zhlédnuto dne 26. 2. 2013.

2.2 Slovenská republika

2.2.1 Slovenský stranický systém před r. 1989

Až do r. 1918 bylo Slovensko integrální součástí Uherska bez jakékoliv autonomie a Slováci byli vystaveni silnému odnárodňování. V r. 1918 vzniká první Československá republika, ovšem ani zde se slovenský národ, kvůli centralistickému přístupu pražské vlády, nedočkal kýžené odměny v podobě politické autonomie. Proto na Slovensku pomalu získal dominanci autonomistický proud kolem Hlinkovy Slovenské lidové strany (HSL'S). Po vyhlášení samostatného Slovenského státu v r. 1939 se HSL'S dostala k moci a byl nastolen mocenský monopol jedné strany (Lupták, 2008: 40 – 42).

V polodemokratické éře let 1945 – 1948 mělo Slovensko určitou míru nezávislosti na pražském centru, ovšem pravomoci slovenských orgánů byly postupně oklešťovány. Počet povolených politických aktérů byl striktně limitován a většina předválečných formací byla zakázána (Kopeček, 2005a: 453 – 454).

Lubomír Kopeček charakterizuje stranický systém Československa od roku 1948 do roku 1989 jako systém s ideologickou hegemonickou stranou (KSČ), vedle níž na slovenském území v rámci NF působily ještě KSS, SSO a SSI. Tyto strany však byly pouhými komunistickými satelity bez reálné moci. Reálně tak sloužily pouze jako fasáda navenek předstírané politické plurality bez skutečné možnosti cokoliv ovlivnit (Kopeček, 2003: 153).

Zvláštností Slovenska, v rámci československého stranického systému, byla specifická role slovenských komunistů (KSS). KSS byla odnoží KSČ na slovenském území (Kopeček, 2003: 154). V letech 1945 až 1948 bylo pro KSČ výhodnější udržovat formální samostatnost KSS, která ale skrytě podléhala

pražskému centru, ovšem i tuto formální samostatnost KSS ztrácí v září 1948, kdy po nastolení komunistického režimu došlo vedení KSČ k názoru, že pokračování nezávislosti KSS je zbytečné. KSS tak fungovala dále, ale pouze jako územní organizace KSČ bez větší míry autonomie a přes všechny snahy části slovenské komunistické elity vymanit se z tohoto podřízeného postavení, tak KSS setrvala až do pádu komunistického režimu v roce 1989 (Kopeček, 2007: 183).

I když federalizací Československa v srpnu 1968 získalo Slovensko svou národní vládu a parlament, bylo po dvou letech rozhodnuto o přijetí novely ústavy, jež podřizovala národní orgány centru (KSČ). KSČ tak rozhodovala o veškerých záležitostech týkajících se personálního i politického charakteru. Kupříkladu KSS bez souhlasu centra nemohla svolat ani svůj vlastní sjezd. Z těchto důvodů je slovenský stranický systém v letech 1968 až 1989, Lubomírem Kopečkem, označován za subsystem (Kopeček, 2003: 154).

2.2.2 Volební výsledky a relevance KSS/SDL' ve stranickém prostředí Slovenska po r. 1989

V prvních demokratických parlamentních volbách, které proběhly v červnu 1990, kandidovala KSS jako součást KSČ. Ovšem KSS poukázala na autonomii v rámci KSČ volebním programem, který přímo ve svém názvu zdůrazňoval svébytnost KSS („Volební program Komunistické strany Slovenska jako samostatné součásti KSČ“). Dále také KSS vydává volební dokument nazvaný „Kdo jsme a kam směřujeme“, v němž se strana hlásí ke změně struktury KSČ, tak aby KSS a KSČM vystupovaly jako samostatné národní politické síly. KSS tímto programem udělala po formální stránce významný krok ke své ideové reformě, jelikož v něm odkazuje na pojmy jako občanská společnost, budování právního a demokratického státu či sociální tržní hospodářství. Ve volbách KSS obsadila čtvrté místo s 13,3 % hlasů.

První skončila VPN s 23,3 % voličských hlasů a „historičtí“ sociální demokraté nepřekročili volební klauzuli. KSS se po parlamentních volbách ocitá sice v opozici, ale již začíná pracovat na přípravě definitivní proměny orientace strany, přičemž výrazně zintenzivnila styky s polskými a maďarskými postkomunisty, stejně jako se západními sociálními demokraty (Kopeček, 2002a: 104).

Jelikož se KSS/SDL' po volbách v roce 1990 ocitla v izolované pozici, rozhodla se pro následující volby utvořit koalici se Sociálnědemokratickou stranou na Slovensku (SDSS). Ovšem kandidát na předsedu SDSS A. Dubček si podmínil svou kandidaturu požadavkem na zrušení dohody mezi SDSS a SDL', na kteroužto SDSS přistoupila. Volby do slovenského parlamentu v r. 1992 tak pro SDSS končí fiaskem v podobě pouhých 4 % hlasů (Kopeček, 2007: 188 - 189). Kdežto SDL' skončila v těchto volbách na druhém místě za HZDS se ziskem 14,7 % hlasů. V těchto volbách se ale SDL' vyprofiloval největší soupeř v podobě vítězného HZDS, které vedl charismatický Vladimír Mečiar. SDL' tak po volbách zaujala pozici konstruktivní a vstřícné opozice vůči jednobarevné menšinové vládě HZDS (Just, 2010: 92 – 93).

Od konce roku 1992 se však vztah SDL' k HZDS začal zvolna zhoršovat v důsledku některých problematických kroků vlády a také kvůli neochotě předsedy vlády Mečiara přibrat SDL' do vládní koalice. SDL' tak začala prosazovat předčasné parlamentní volby, které nakonec byly opravdu vypsané na podzim r. 1994 poté, co v březnu 1994 přednesl stávající prezident M. Kováč v parlamentu projev o stavu země, v němž se objevovala velice ostrá kritika vůči Mečiarově vládě. Byla vyslovena nedůvěra vládě a byla ustavena tzv. Moravčíkova přechodná vláda, v níž získala SDL' 6 z 18 ministerských mandátů (Kopeček, 2007: 189 – 190). V této vládě byly zastoupeny: DEÚS, NDS, SDL' a KDĤ, která se prezentovala jako antikomunistická strana (Rybář, 2006: 86).

Před předčasnými volbami v r. 1994 se SDL podařilo vytvořit silný levicový blok, jemuž také dominovala. V květnu tak byla uzavřena koalice pod názvem Společná volba (SV), která sdružovala SDL spolu se třemi dalšími subjekty: SDSS, HPS a SZS. Koalice sice do parlamentu pronikla, ale jen velmi těsně, jelikož pro čtyřkoalice byla volební klauzule stanovena na 10 % a koalice SV ji tak překročila o pouhých 0,4 %. Volby opět vyhrálo HZDS a vládu tak sestavil jeho lídr Vladimír Mečiar (Grzymala – Busse, 2001: 99). Koaliční vláda byla tvořena HZDS, SNS a nově vzniklým odštěpkem SDL, extrémně levicovým ZRS, které vedl Ján Ľupták (Szomolányi, 2004: 162). Předčasné parlamentní volby z roku 1994 se tak staly významným mezníkem v procesu sociáldemokratizace strany a zásadním způsobem ovlivnily její směřování ve druhé polovině 90. let (více viz kapitola o personální otázce strany).

Do dalších voleb, konajících se v roce 1998, vstupuje SDL jako samostatný politický subjekt a získává 14,7 % hlasů (Büyükkakinci, 2005: 374). Umisťuje se tak na třetí příčce. HZDS opět volby vyhrává, ale i přes své vítězství není schopno sestavit vládu. Sestavením vlády je tak pověřen předseda strany SDK Dzurinda, který sestavuje většinovou vládní koalici SDL, SDK, SOP a SMK. Vláda zahrnovala strany od levice přes střed až po pravici, přičemž nejsilnějším motivačním faktorem pro ustavení zrovna této koalice byla snaha odstavit V. Mečiara od moci (Just, 2010: 118 – 122).

Již od počátku svého působení ve vládě se SDL dostává do konfliktů s ostatními koaličními stranami a postupně se tak stává jakousi vnitřní opozicí (Just, 2010: 123). Navíc si SDL během svého vládnutí vysloužila pověst klientelistické strany, a to kvůli kauze Košovan. Štefan Košovan byl stranou SDL jmenován do funkce ředitele Slovenských elektrárén, ale své funkce zneužíval k prosazování soukromých zájmů, přičemž tento člověk měl velmi blízko k předsedovi SDL Migašovi, který byl poté veřejností vnímán jako osoba silně ovlivňovaná některými zájmovými skupinami. V roce 2000 navíc vzniká

strana SMER, kterou založil bývalý čelný politik SDL' R. Fico a která tak SDL' ubírá toliko potřebnou voličskou podporu (Kopeček, 2002a: 118 – 119).

Volby konané v roce 2002 pro SDL' znamenají absolutní porážku, jelikož strana v nich získala pouhých 1,4 % hlasů. Naproti tomu odštěpek SDL' Komunistická strana Slovenska (KSS) získává 6,3 % voličských hlasů (Büyükkinci, 2005: 374). Velmi slabého zisku ale dosáhly i obě favorizované strany. HZDS získalo 19,5 % a Ficova strana SMER získala 13,5 % hlasů (Balík – Kopeček, 2002).

KSS byla až do těchto voleb stranou marginální, která nedisponovala příliš velkou voličskou podporou (1992 získala 0,76 %, 1994 získala 2,72 % a v roce 1998 získala 2,8 % hlasů). Její dřívější neúspěchy nejspíše mohou mj. pramenit z nedostatku finančních prostředků, které si jako legální nástupnická strana bývalé KSS ponechala SDL'. KSS vystupuje jako strana, která zůstala věrná ortodoxní komunistické ideologii a bývá vnímána jako předpotopní strana, jež lpí na hodnotách režimu před r. 1989. KSS nejspíše k volebnímu úspěchu napomohly vnitřní rozpory v SDL' a také její zdiskreditování se ve vládě v letech 1998 – 2002. Srdcem volebního apelu KSS, je jako u všech těchto nově zrozených komunistických stran, nostalgie po éře před r. 1989 a lamentování nad současnou společenskou situací (Haughton - Rybář, 2004: 545 - 550).

V SDL' se po neúspěšných volbách rozhořela vnitrostranická krize, v jejímž důsledku se strana rozhodla ukončit svou existenci. SDL' tak byla vymazána ze seznamu politických stran a politických hnutí. Svou činnost ukončila k 31. prosinci 2004, přičemž právním nástupcem SDL' se stala politická strana SMER.¹⁵

¹⁵ Zdroj: <http://www.sdl.sk/>. Zhlédnuto dne 15. 3. 2013.

SDL' se relativně rychle vymanila z izolované pozice a získala značný koaliční potenciál, přičemž spolupracovala se stranami, jak z levého politického spektra, tak z toho pravého. Za dobu své existence zaznamenala celkem slušné volební výsledky a po celá 90. léta měla parlamentní zastoupení (Kopeček, 2002b: 362). Ovšem v důsledku vnitřních rozkolů strany a volebního propadu v roce 2002 zaniká. SMER-SD vyhrál následující troje parlamentní volby a zaujal roli hlavního levicového subjektu ve stranickém systému Slovenska.¹⁶

SMER vychází z podobných programatických východisek jako SDL', ale přesto se mu podařilo nahradit a předstihnout svého předchůdce tím, že světu nabídl více charizmatickou veřejnou tvář. K možnosti zařadit se do volebního prostředí Slovenska mj. přispělo i to, že SMER disponuje menší a úžeji centralizovanou organizací strany a také jeho ideologická flexibilita. Strana SMER se prezentuje jako sociálnědemokratická strana a „třetí cesta“ (Rybář – Deegan-Krause, 2008: 497 - 502).

2.2.3 Program SDL'

Základní programový dokument, nesoucí název „O co usiluje SDL'“, byl přijat prvním sjezdem SDL' v prosinci 1991. Z programu mizí připomínání revolučních klasiků Marxe, Engelse a Lenina a SDL' přijímá demokratický politický systém, ustanovený po listopadu 1989. Strana se také ideologicky distancuje od KSS. SDL' se místo toho orientuje na západní sociální demokraty s jejich nemarxistickým profilem a hlásí se k demokratickému socialismu (Kopeček, 2002c: 248).

V programu pro volby 1992 se SDL' vyslovuje pro demokratický, sociální a právní stát a pro parlamentní demokracii. SDL' byla dlouho opatrná v otázce

¹⁶ Zdroj: <http://wiki.aktualne.centrum.cz/slovensko-volby/>. Zhlédnuto dne 15. 3. 2013.

o podobě ekonomické transformace. Nakonec je ale jisté, že se strana přiklání k akceptaci tržního hospodářství, které je demokratické, sociální a ekologicky orientované, přičemž věděla, že ekonomická reforma je nutná a nevyhnutelná (Kopeček, 2007: 203).

Program SDL' byl s drobnými odchylkami stejný jako u jiných sociálně demokratických stran. Strana podporovala demokratický, sociální a právní stát. Dále sociální tržní hospodářství, ochranu sociálních jistot, sociální spravedlnost a kladla důraz na snížení nezaměstnanosti a zvýšení reálných mezd. Jednoznačně podporovala vstup Slovenska do EU. Jako problematičtější se ale ukázal její přístup k NATO, kde si kladla podmínku pro vstup, a sice vyhlášení referenda (Kopeček, 2002b: 362 – 363). Strana se distancovala od koncepce rovnosti, která byla vlastní komunistickým stranám a prosazovala rovnost šancí (Handl – Leška, 2005: 114).

Jako veliký problém, který měl možná co dočinění s úpadkem SDL', se dá označit rozpor mezi programovými cíli strany a politickou praxí. V době, kdy SDL' pobývala v opozici, slibovala voličům zmírnění sociálních důsledků ekonomické transformace a výrazné zlepšení životní úrovně, ale jakmile zasedla ve vládě, byla nucena provádět nepopulární sociální opatření, a tedy klesaly i její volební preference (Kopeček, 2007: 204 – 205).

2.2.4 Personální vývoj ve vedení KSS/SDL'

Vedení KSS nebylo schopné reagovat na spád událostí po 17. listopadu 1989¹⁷, proto tedy, když hnutí VPN zveřejnilo své programové prohlášení, které obsahovalo požadavky na zrušení ústavně zakotvené vedoucí úlohy komunistů a vypsání svobodných voleb, bylo ÚV KSS nuceno svolat na

¹⁷ Předsednictvo a Sekretariát ÚV KSS vyčkávali na příkazy z pražského ÚV KSČ, které ovšem nic neřešily a díky tomu tak vedení strany ztrácí téměř veškerou moc.

26. 11. mimořádnou schůzi. Pod tlakem byla přijata opatření, která vyjádřila souhlas s ukončením monopolního postavení komunistické strany. Někteří vedoucí představitelé KSS se staví proti těmto opatřením a 6. 12. odstupují, současně vzniká tzv. Akční výbor, v němž se vůdčími osobnostmi stali Peter Weiss, pozdější dlouholetý předseda strany, a Pavol Kanis z reformní skupiny z bratislavského Ústavu marxismu-leninismu (Kopeček, 2000). V tomto okamžiku tak do vedení strany pronikli lidé, kteří si kladli za cíl stranu reformovat. Vedení přejímají do mimořádného sjezdu, který se koná o 12 dní později (Szomolányi, 1999: 27 – 29).

Na tomto mimořádném sjezdu byl zvolen novým předsedou Výkonného výboru Ján Široký. Také dochází k volbě do Ústředního výboru, který obsazují především reformně orientovaní lidé, jako P. Weiss, P. Kanis, M. Ftáčník či J. Oleja. Z vedení jsou nuceni odejít ti nejvíce zkompromitovaní členové strany. Na sjezdu je schválen Akční program KSS, v němž je zformulován cíl stát se moderní politickou stranou, jež je očištěna od zkompromitovaných osob, jež se vzdala mocenského monopolního postavení a jež se přihlásila k principům plurality názorů a koaliční spolupráci (Žatkuliak, 2005: 1386).

Na sjezdu v únoru 1990 se proreformní proud uvnitř strany, jehož zástupcem byl zvolený předseda Výkonného výboru Peter Weiss, distancoval od politiky strany z let 1948 – 1989. Na březnovém zasedání Výkonného výboru pak byl zveřejněn cíl vytvořit levicovou alternativu na Slovensku a spolupracovat s novými politickými subjekty, jak s těmi domácími, tak s těmi zahraničními, tj. navazování kontaktů se západními sociálními demokraty. Proti reformním snahám se staví zástupci „*Platformy komunistické obnovy KSS*“, ale díky převaze proreformní „*Platformy socialistické orientace*“ se na sjezdu v Prešově v roce 1990 podařilo prosadit nový nemarxistický program strany, znovuzvolení P. Weisse na post předsedy a také symbolickou změnu názvu na KSS-SDL, přičemž později mělo být rozhodnuto o vyškrtnutí první části názvu (Kopeček, 2002c: 243 – 244).

26. ledna 1991 je rozhodnuto o konečné změně názvu strany na Stranu demokratickej ľavice (SDL). Předseda strany Weiss deklaruje, že strana se očistí od komunistického ideologického dědictví a transformuje se do podoby moderní levicově smýšlející strany. V prosinci 1991 je svolán první kongres nové SDL, kde je schválena přeregistrace členské základny, tzn., že členové „staré“ strany, kteří projeví zájem o členství v SDL se do ní museli znovu přihlásit, díky čemuž se tak strana oprostila od nejvíce ortodoxních členů. SDL se tak smrškla z původního počtu členské základny, který čítal 440 000 na přibližně 47 000 členů, tedy na desetinu původního počtu (Handl – Leška, 2005: 107). Také je vyjádřen cíl strany vstoupit co nejdříve do Socialistické internacionály. Předsedou strany zůstal P. Weiss a posty místopředsedů obsadili lidé, kteří se aktivně podíleli na předchozí dvouleté reformě strany, přičemž prvním místopředsedou se stal P. Kanis (Kopeček, 2002a: 106).

Jako velký problém, který se měl naplno projevit při dostavení prvních volebních neúspěchů, se ukázal být odpor velké části základny k dalším reformním krokům. Většinu těchto kroků brali tito lidé pouze jako nutné zlo a nikdy se s nimi plně neztotožnili. Nejvíce se protesty této části členské základny projeví v oblasti programatiky strany (Handl – Leška, 2005: 106).

Druhého sjezdu SDL, konaném v Žilině roku 1993, se účastní mj. i zástupci řady diplomatických misí a několika zahraničních levicových stran, naopak na sjezd nebyli pozváni zástupci KSČM. Sjezd provází bouřlivá diskuze ohledně navrhovaného programu, přes všechny tyto protesty se jej ale nakonec podařilo prosadit (Kopeček, 2002c: 245). Čtvrtý sjezd dokazuje akceptaci strany v zahraničí coby levicové sociálnědemokratické síly, když se ho účastní generální tajemník PES, ale také švédští a rakouští sociální demokraté (Handl – Leška, 2005: 112).

Události z jara 1994, kdy stávající předseda P. Weiss špatně odhadl volební podporu strany a podpořil předčasné volby na podzim r. 1994, se pro něj stávají osudnými. Jak sám později přiznal, byla to největší chyba jeho politické kariéry, která se měla projevit na sjezdu v městě Nitra v dubnu r. 1996. P. Weiss neobhájil post předsedy a do čela strany je zvolen J. Migaš. J. Migaš se snažil stranu orientovat více doleva stranického spektra, což dokazuje jeho výrok „o oprášení studia Marxe“. Změna na postu předsedy strany tak hrála velmi důležitou roli v budoucím vývoji SDL' (Kopeček, 2002c: 246).

Postupně se ve straně začala formovat dvě názorově protichůdná křídla. První bylo formováno okolo vedení strany – „*radikální socialistické křídlo*“, které zastupovali předseda strany J. Migaš, Ľ. Fogaš, Ľ. Andrassy, P. Koncoš a další. Druhé „*modernistické křídlo*“ se formovalo okolo osoby bývalého předsedy P. Weisse, B. Schmögnerové, M. Ftáčníka, P. Kanise a dalších. Konflikt zprvu zůstával skryt, ale po parlamentních volbách, kdy vítězné HZDS není schopno sestavit vládu, a SDL' se do ní naopak dostává, problémy strany začínají vyplouvat na povrch. SDL' pod Migašovým vedením působí ve vládní koalici jako vnitřní opozice, přičemž vnitřní nejednota strany se ukázala v dubnu r. 2000 během hlasování o důvěře premiérovi Dzurindovi, „*radikálně socialistické křídlo*“ SDL' hlasovalo proti Dzurindovi, kdežto „*modernistické křídlo*“ SDL' premiérovi zachovalo svou podporu. Část SDL' se hlasování zdržela. Premiér Dzurinda nakonec ve funkci premiéra setrval, ale napětí mezi dvěma odlišnými ideovými proudy uvnitř SDL' zůstalo (Kopeček, 2002c: 246 – 247).

Vyhrocení sporu mezi dvěma křídly ve straně se ukázalo na sjezdu v Košicích v r. 2000. Předseda strany J. Migaš hned na počátku sjezdu pronesl tvrdý projev, v němž zaútočil na některé ministry SDL' ve vládě (P. Kanise, B. Schmögnerovou, M. Ftáčníka) a obvinil je z odklonu od „*levicových zásad*“. Na post předsedy kandidoval proti stávajícímu předsedovi strany

zástupce „*modernizačního křídla*“ J. Ftáčník, nakonec ale J. Migaš svou funkci obhájil, když pro něj hlasovalo 223 delegátů a pro Ftáčníka „pouze“ 182 delegátů, což bylo méně než se čekalo. Obdobně skončila i volba místopředsedů, kam byli zvoleni Migašovi stoupenci L. Andrassy a B. Ondruš. Třetím místopředsedou se stal M. Ftáčník a bývalý předseda P. Weiss se poprvé ocitl bez stranické funkce a stal se pouhým řadovým členem strany. Radikální křídlo navíc ovládalo i ostatní vrcholné orgány SDL. Košický sjezd tak odstranil z vedení téměř všechny lidi, kteří na počátku 90. let iniciovali sociáldemokratizaci SDL (Kopeček, 2002a: 120 – 121).

Stoupenci „*modernizačního křídla*“ se ještě jednou na sjezdu pokusili o posílení svého postavení, když ustanovili platformu „SDL – Moderní evropská socialistická strana“, kteroužto P. Weiss viděl jako prostředek k zabránění odchodu nespokojených členů ze strany a vytvoření prostoru pro diskuzi o směřování strany a východiscích z její krize (Kopeček, 2002a: 121). Také se snažili o odstoupení Migaše z postu předsedy strany, v čemž ale neuspěli. Nedokázali ale ani prosadit legitimitu existence platformy ve straně. Modernisté tak byli odstaveni na vedlejší kolej a profilace strany zaznamenala výrazný posun (Just, 2010: 123 – 124).

Podpora strany klesla na podzim roku 2002 pod hranici 5 %. Výsledkem byla změna na postu předsedy strany, J. Migaš již nekandidoval, a novým předsedou se stal P. Koncoš, který tak porazil své protikandidáty Weisse a Ftáčníka. P. Koncoš byl stejně jako bývalý předseda členem „*radikálně socialistického křídla*“. Výsledkem volby předsedy byl odchod zástupců „*modernizačního křídla*“ z postů místopředsedů. Sjezd potvrdil rozložení sil ve straně, a to se následně promítá ze stranické úrovně na tu vládní, kdy dochází k odvolání představitelky „*modernizačního křídla*“ strany B. Schmögnerové z postu ministryně financí. Již dříve odešel z ministerského postu, po obvinění z korupce, P. Kanis. Následně část představitelů „*modernizačního křídla*“ odchází ze SDL a zakládá novou politickou formaci Sociálně demokratickou

alternativu (SDA). Důsledkem krize strany byl odchod řady nespokojených členů ze SDL'. Na konci roku 2001 klesl počet členské základny na pouhých 20 000, což paradoxně znamenalo, že SDL' měla ještě méně členů než ortodoxní „obrozená“ KSS (Kopeček, 2007: 199 - 200).

Po neúspěšných volbách v r. 2000 P. Koncoš rezignuje na svůj post předsedy strany a v roce 2003 je tak na sjezdu zvolen předseda nový, tj. L. Petrák. Nedlouho poté byla strana pohlcena Ficovým SMERem (Kopeček, 2007: 200 – 201).

2.2.5 Štěpení SDL'

Na podzim r. 1990 se projevila existence dvou názorově odlišných proudů ve straně, a to „*Platformy socialistické orientace*“ (propojené s Weissovim vedením) a „*Platformy komunistické obnovy KSS*“, která odmítala změnu názvu strany a zastávala názory, které se příliš nelišily od těch před rokem 1989. Ve straně se velmi rychle ukázala převaha reformního proudu, a proto zastánci ortodoxní komunistické linie ze strany vystupují a zakládají dvě nové komunistické strany, které ale SDL' nedokázaly konkurovat a tak se obě formace spojily do znovuzrozené Komunistické strany Slovenska (KSS), která až do roku 2002 zůstává marginální (Haughton - Rybář, 2004: 545 - 546).

Ze SDL' vystoupil také Ján Ľupták, který reprezentoval nepříliš významné „*dělnické křídlo*“. Časem se dostal s vedením SDL' do konfliktu, protože podle něj přestalo hájit dělnické zájmy. Ľupták po svém odchodu zakládá stranu Sdružení dělníků Slovenska (ZRS), které po kritice SDL', že vstoupila do Moravčíkovy vlády, získává voličské hlasy na její úkor (Rybář – Deegan-Krause, 2008: 502).

Robert Fico, jeden z nejpopulárnějších politiků SDL, který ve straně zastával funkci místopředsedy, se rozhodl ze strany odejít v důsledku svého nesouhlasu s účastí SMK v Dzurindově vládě a také kvůli nespokojenosti, že v této vládě nezastával žádný ministerský post. V září r. 1999 tak ze strany definitivně odchází a tři měsíce nato zakládá vlastní stranu SMER, která byla prezentována jako moderní středolevá strana (Lupták, 2008: 57).

Během roku 2000 dochází k vyhocení sporů mezi dvěma křídly v SDL, tj. mezi „modernizačním křídlem“ a „radikálně socialistickým křídlem“ strany. Následkem těchto neutuchajících sporů o směřování strany byl odchod části členů „modernizačního křídla“ ze SDL (Handl – Leška, 2005: 108). Tato skupina okolo P. Weisse zakládá stranu s názvem SDA, která ale nedosahovala přílišných volebních úspěchů a tak byla po dvou letech své existence integrována do strany SMER (Lupták, 2008: 57).

2.2.6 Členství SDL v nadnárodních stranických strukturách

Již na sjezdu v r. 1991 vydává SDL rezoluci, v níž vyjádřila cíl strany vstoupit do Socialistické internacionály (SI). Ovšem v té době ještě nebyla, u zahraničních sociálnědemokratických stran, míra důvěry v transformaci SDL natolik silná. Z „klasických“ západoevropských sociálně demokratických stran se tohoto sjezdu nikdo neúčastnil (Kopeček, 2002a: 106).

Nastalá proměna na čtvrtém sjezdu SDL, kterého se účastní generální tajemník PES, dokazuje akceptaci SDL zahraničními sociálně demokratickými uskupeními (Handl – Leška, 2005: 112). V roce 1996 se SDL stává plnoprávným členem Socialistické internacionály (SI), kdy se tak završilo několikaleté úsilí P. Weisse (Kopeček, 2002a: 115). Co se týká právního

nástupce SDL SMERu, ten je členem jak Socialistické internacionály¹⁸, tak Strany evropských socialistů¹⁹.

¹⁸ Zdroj: <http://www.socialistinternational.org/viewArticle.cfm?ArticlePageID=931>. Zhlédnuto dne 16. 3. 2013.

¹⁹ Zdroj: <http://www.pes.eu/en/about-pes/pes-members/parties>. Zhlédnuto dne 16. 3. 2013.

2.3 Polská republika

2.3.1 Stranický systém Polska před r. 1989

Polský stranický systém od konce 40. let 20. století lze označit, jako systém s ideologickou hegemonickou stranou. Vedle hegemonní PZPR fungovaly ještě strany ZSL a SD, ale jednalo se o pouhé satelity vládnoucí strany. Obě strany uznávaly vedoucí úlohu PZPR a byly jí zcela podřízeny. Podle představ komunistů měly přenášet vůli ÚV PZPR do určitých sociálních prostředí, tedy mezi rolnictvo, část inteligence, lidi svobodných povolání a živnostníky. Cílem bylo, aby v průběhu „budování socialistické společnosti“ tyto sociální skupiny vymizely spolu s oběma satelitními stranami a PZPR by se změnila v jedinou politickou sílu ve státě. Navzdory tomuto očekávání zůstávají obě strany v polském stranickém systému až do konce 80. let, kdy při přechodu k demokracii hrají překvapivě významnou roli (Kopeček, 2005b: 504).

Významným momentem, pro další vývoj Polska, byl vznik opozičního odborového hnutí Solidarita na přelomu 70. a 80. let. Díky své masové podpoře se stalo vážným mocenským protihráčem komunistickému režimu. V prosinci 1981 je armádou vyhlášen výjimečný stav a Solidarita je zatlačena do podzemí. Ovšem ekonomické a společenské problémy na konci 80. let donutili komunistickou elitu k jednání se Solidaritou „u kulatého stolu“. Jedním z hlavních výstupů těchto jednání je vypsání polosoutěživých parlamentních voleb na červen 1989 (Kitschelt – Mansfeldova – Markowski – Tóka, 1999: 98 - 99).

28. ledna 1990 bylo odhlasováno usnesení o ukončení činnosti PZPR z důvodu její odpovědnosti za stalinské zločiny a zradu demokratických zásad. Následujícího dne byl přijat status a program Sociální demokracie Polské

republiky (SdRP). Přičemž na troskách bývalé monopolní strany vzniká ještě jedno uskupení, a to Polská sociálně demokratická unie (PUS) (Kowal, 2002: 148).

2.3.2 Volební výsledky a relevance SdRP/SLD ve stranickém systému Polska po r. 1989

První polosoutěživé parlamentní volby se konají již v roce 1989. Monopolní PZPR a její satelity v nich mají garantováno 65 % poslaneckých mandátů v Sejmu a zbylých 35 % v Senátu mělo být přerozděleno podle standardní volební soutěže. Díky tomu PZPR, se svými satelity, získává v Sejmu většinu poslaneckých křesel (Kowal, 2002: 144 – 146). V Senátu však 99 křesel ze 100 obsadili představitelé Solidarity. Sestavením vlády byl poprvé pověřen nekomunistický zástupce Tadeusz Mazowiecki (Kitschelt – Mansfeldova – Markowski – Tóka, 1999: 98 – 99).

Na počátku 90. let se SdRP ocitá v politické izolaci. Snažila se to řešit s dalšími subjekty, které měly často svůj původ v předchozím režimu. Na tomto základě před parlamentními volbami 1991 vytvořila koalici nazvanou Svaz demokratické levice (SLD). Součástí koalice se stalo několik desítek organizací, z nichž nejvlivnější byla Celopolská dohoda odborových svazů (OPZZ), což byly odbory vytvořené v 80. letech Jaruzelského režimem na místo Solidarity (Kopeček, 2001).

Po volbách r. 1991 se do Sejmu dostalo až 24 politických subjektů, jelikož neexistoval žádný volební práh pro vstup. SLD v nich získal 11,99 % a umístil se tak na druhém místě. Složení Sejmu vedlo k permanentní vládní nestabilitě, častému střídání vlád a uzavírání krátkodobých politických spojení. To vede k vypsání předčasných parlamentních voleb na podzim 1993 (Dančák, 2002: 287, 291). I přes svůj volební úspěch byla SdRP,

kandidující pod SLD, postsolidaritními stranami vnímána jako nebezpečná a tudíž byla vyřazena z povolebních vyjednávání o sestavení vlády (Grzymala – Busse, 2001: 94).

V předčasných parlamentních volbách r. 1993 získává koalice SLD 20,4 % hlasů a umísťuje se tak na prvním místě. SLD uzavírá koaliční spojení s druhou nejsilnější parlamentní stranou PSL, bývalým komunistickým satelitem²⁰ (Büyükkakinci, 2005: 387).

Úspěchem postkomunistické levice byly jednoznačně prezidentské volby v r. 1995, kdy kandidát SdRP A. Kwasniewski vyhrál se ziskem 51,7 % hlasů. Porazil tehdy podruhé kandidujícího lídra Solidarity Lecha Wałęsu (Büyükkakinci, 2005: 387 - 388). A. Kwasniewskému se podařilo vyhrát i následující prezidentské volby v roce 2000 (Dančák, 2002: 286).

V parlamentních volbách roku 1997 získává SLD 27,1 % hlasů. Vítězem se stala pravostředová Volební akce Solidarita (AWS), která dosáhla 33,83 % hlasů (Kostelecký, 2002: 73). AWS následně uzavírá vládní koalici s Uníí svobody (UW) a SLD se tak ujímá opoziční role. Po poklesu popularity a neustálých konfliktech vládní koalice UW v létě 2000 koalici opouští. Zemi k parlamentním volbám r. 2001 dovedla menšinová vláda AWS (Kowal, 2002: 155).

Ke konci roku 1998 prožíval SLD velmi dynamické změny. SLD již neměl nadále setrvat pouze jako koalice několika desítek politických uskupení, ale měl se stát stranou jednotnou a připravit se na nadcházející volby v roce 2001. Na bázi SdRP tak v dubnu 1999 vzniká nová politická strana, do níž vplynula většina bývalých členů koalice SLD (Kowal, 2002 155).

SLD před volbami r. 2001 uzavírá předvolební koalici s postsolidaritní stranou UP. Koalice SLD-UP získala 41 % voličských hlasů a stala se tak

²⁰ Předchůdcem strany PSL je komunistický satelit Sjednocená lidová strana (ZSL).

vítězem voleb (Büyükkakinci, 2005: 374). Lídr SLD Leszek Miller tak sestavil koaliční vládu SLD-UP se stranou PSL, která se ale v březnu 2003 v důsledku vnitřních sporů rozpadá. Millerova vláda tak pokračovala od března 2003 jako menšinový kabinet SLD a UP (Kubát, 2006: 172 – 173). O rok později dochází v SLD ke krizi, přičemž příčinou byla série afér spjatých s představiteli a členy SLD a také souběžný pokles podpory strany. Výsledkem bylo odštěpení skupiny okolo předsedy Sejmu Marka Borowského a následné založení Sociální demokracie Polska (SdPL). To vše přispívá k demisi premiéra Millera v květnu 2004 (Kopeček, 2005b: 517).

Krize, kterou SLD prodělal v roce 2004, se odráží na výsledcích voleb z roku 2005. SLD v nich získal „pouhých“ 11,31 % hlasů²¹. Vítězem se stalo konzervativní politické uskupení PiS, které sestavuje menšinovou vládu. V následujícím roce se k němu připojují ještě LPR a Sebeobrana (Kubát, 2006: 174).

Vleklá vládní krize nakonec vyústila k vypsání předčasných parlamentních voleb. Volby byly naplánovány na říjen 2007 a byli u nich přítomni i volební pozorovatelé OBSE (Bijeljaninová, 2007: 89). Do těchto voleb vstupuje SLD společně se SdPL a PD v rámci koalice LiD. Koalice LiD získává 13,2 % hlasů a umísťuje se tak na třetím místě za stranami PO a PiS. Vládu sestavil lídr PO Donald Tusk společně s PSL (Alvarez-Rivera, 2007). Koalice LiD se následně na jaře 2008 rozpadla, když se v březnu odpojily SLD a PD, v dubnu vystupuje také SdPL (Kubát, 2008: 30).

Poslední parlamentní volby se v Polsku konaly v roce 2011. SLD získal 8,24 % voličských hlasů a umístil se tak na pátém místě. Volby opět vyhrála Občanská platforma (PO) s 39,18 % hlasů.²² Koaliční vláda je vytvořena opět zástupci stran PO a PSL.²³

²¹ Zdroj: <http://welections.wordpress.com/2011/10/12/poland-2011/>. Zhlédnuto dne 17. 3. 2013.

²² Zdroj: <http://wybory2011.pkw.gov.pl/wyn/en/000000.html#tabs-1>. Zhlédnuto dne 17. 3. 2013.

²³ Zdroj: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=722016>. Zhlédnuto dne 18. 3. 2013.

Postkomunistickému SLD se podařilo vymanit z izolované pozice a spolupracovat s dalšími politickými subjekty, a to jak v rámci předvolebních koalicí, tak těch povolebních. Na dvě období byl SLD stranou vládní, tj. v letech 1993 - 1997 a 2001 - 2005. Mezi jeho úspěchy lze přiřadit také to, že kandidát SdRP na prezidenta A. Kwasniewski v roce 1995 uspěl, a znovu obhájil svůj post v roce 2000. SLD měl významné zastoupení ve všech parlamentech od roku 1989. Ovšem v důsledku vnitrostranické krize z r. 2004 jeho popularita značně klesla a SLD se zatím nepodařilo své volební úspěchy zopakovat.

2.3.3 Program SdRP/SLD

Strana sama sebe označuje za levicový subjekt, který se hlásí k zásadám Socialistické internacionály. SdRP se distancuje od marxisticko-leninské identity svého komunistického předchůdce a vyslovuje se pro parlamentní demokracii se slabým postavením prezidenta. Dále se vyslovuje pro tržní hospodářství se zachováním silné regulační a sociální role státu, pro posilování významu místní samosprávy, pro přímou demokracii, sociální spravedlnost, garanci rovnosti šancí pro všechny občany, svobodu myšlení a vyznání, náboženskou neutralitu státu a jeho sekulární charakter a je proti zákazu interrupcí (Kopeček, 2005b: 518).

Strana SLD programově navazuje na SdRP a koalici SLD. Vystupuje tedy jako levicová síla, jako moderní strana sociálnědemokratického typu, která se distancovala od marxisticko-leninské identity a která se vyslovila pro demokratický politický systém (Dančák, 2002: 292).

V zahraničněpolitické oblasti se SLD jasně vyslovil pro členství Polska v NATO. Rovněž podporoval prohlubování evropské integrace a byl tedy pro vstup Polské republiky do EU. SLD také podporuje spolupráci stejně

smýšlejících stran na mezinárodní úrovni, SLD je členem Socialistické internacionály (SI) a od května 2003 také Evropské socialistické strany (PES) (Kubát, 2005: 101).

I ve volebních programech strana vystupuje jako sociálnědemokratický subjekt s programem, který je typický pro strany tohoto typu. Pro volby 1991 razila strana heslo „*Tak to dále být nemůže*“, pro volby 2003 zase „*Tak to dále být nemusí*“ a v roce 2007 to bylo „*Dnes dobře – zítra lépe*“ (Dančák, 2002: 292).

2.3.4 Personální vývoj ve vedení SdRP/SLD

V 80. letech prochází komunistický režim v Polsku hospodářskou a společenskou krizí, na což monopolní PZPR musí reagovat. PZPR se krizi pokoušela vyřešit tím, že povolila existenci nezávislých odborových svazů, díky čemuž byla legalizována Solidarita. To se odráží i na vývoji PZPR samé, jelikož se v ní začíná pomalu vytvářet reformní proud, který hlásá podobné požadavky jako Solidarita (Antoszewski – Herbut – Sroka, 2003: 105). Což přesně odpovídá dělení autoritativních režimů H. Kitschelta, kde je Polsko přiřazeno k národně-akomodativnímu modelu, který sice stejně jako režim patrimoniální disponuje ideologickou hegemonií, ale zároveň toleruje nízkou míru opozičního chování a marxisticko-leninská ideologie zde chřadne mnohem dříve než je tomu u jiných typů (Kitschelt – Mansfeldova – Markowski – Tóka, 1999: 25).

Proto se již v 80. letech, na rozdíl od Slovenska či České republiky, nacházejí reformně naladěni členové přímo ve vedení strany. Jmenovitě se jednalo o posledního komunistického předsedu vlády Mieczysława Rakowského, členy politbyra ÚV PZPR Kazimierze Barcikowského a Stanisława Cioseka, či dokonce samotného Wojciecha Jaruzelského. K

reformnímu křídlu PZPR patřila i skupina tzv. mladých stranických sekretářů, jejímž členem byl např. Leszek Miller. Toto křídlo si uvědomovalo katastrofální ekonomický stav země a tedy životní důležitost hospodářských a společenských reforem. Proto ve straně prosadili vyjednávání s opozicí a akceptaci systémových změn (Kopeček, 2001).

Vedle reformistů však existovala ve vrcholném vedení PZPR i skupina konzervativních členů, která je příznačně nazvaná „stranický beton“. Tito lidé o výše zmíněných změnách nechtěli ani uvažovat. Jejich odpor se podařilo zlomit na plénu ÚV PZPR na přelomu let 1988/1989, když byl Jaruzelským, pod pohrůžkou své rezignace, vynucen jejich souhlas ohledně zahájení jednání u kulatého stolu (Kopeček, 2001). X. plénum představovalo mílový krok na cestě transformace PZPR. Byl zde uznán politický pluralismus, byl zde vysloven souhlas s možností předání moci v poměrně blízké době a také začínají klíčit myšlenky na vytvoření nové strany na troskách PZPR, která bude mít sociálnědemokratický profil (Dančák, 2002: 144).

Nástupnická strana SdRP byla zaregistrována 23. 8. 1990 a prvním předsedou byl zvolen A. Kwasniewski. Generálním sekretářem se stal L. Miller. Oba byli proreformně naladěni a na posledním sjezdu PZPR se jim přes odpor „stranického betonu“ podařilo prosadit symbolickou změnu názvu právě na SdRP a prosadili tak vytvoření této nové strany na základech PZPR (Kopeček, 2001).

A. Kwasniewski zosobňoval transformaci PZPR. Hrál důležitou roli u kulatého stolu. V roce 1990 zahájil transformaci bývalé monopolní strany a dovedl ji k volebnímu vítězství v r. 1993. Dále rozšířil elektorát SdRP, přičemž dnes už se rozhodně nedá mluvit o postkomunistickém elektorátu. O jeho oblíbenosti u polských voličů svědčí i to, že byl dvakrát zvolen prezidentem Polské republiky. I když měl Kwasniewski takovou zásluhu na reformě postkomunistické strany stále nebyl schopen zcela se oddělit od éry před

rokem 1989, což dokazuje jeho vystupování na obranu práv představitelů poválečného režimu, proti lustracím, dekomunizaci atd. (Kowal, 2002: 154). Kwasniewski byl předsedou SdRP od ledna 1990 do listopadu 1995 (Dančák, 2002: 291).

Poté je do funkce předsedy strany zvolen J. Oleksy, který v ní setrval od ledna 1996 do prosince 1997. Ten je nahrazen L. Millerem, který je ve funkci do července 1999 (Dančák, 2002: 291). L. Miller patřil k proreformnímu křídlu v 80. letech a napomohl transformaci bývalé státostrany na stranu sociálnědemokratického typu. Miller se také stává prvním předsedou SLD, který vzniká na bázi SdRP (Kowal, 2002: 155). Ve funkci je od roku 1999 do r. 2004, kdy rezignuje na post premiéra, který drží od roku 2001. Na post předsedy strany se vrací v roce 2011²⁴.

2.3.5 Štěpení PZPR/SdRP/SLD

Na počátku roku se PZPR rozpadá a vznikají tři politické formace. Hlavní formací je Sociální demokracie Polské republiky (SdRP), která je po formální stránce bezprostřední nástupkyní PZPR a která přebírá i velkou část hmotného majetku své předchůdkyně (Mlejnek JR., 2005: 51). Do vedení nově vzniklé strany byli zvoleni představitelé reformního modernistického proudu A. Kwasniewski a L. Miller (Kopeček, 2001).

Druhým odštěpeným subjektem byla Polská sociálně demokratická unie (PUS). Jednalo se o radikály okolo Tadeusze Fiszbacha, kteří odmítali jakoukoliv spojitost s komunistickou PZPR, a to i spojitost na materiální bázi. PUS se však záhy rozpadá (Kowal, 2002: 148).

²⁴ Zdroj: <http://www.wbj.pl/article-57241-miller-elected-head-of-democratic-left-alliance.html>. Zhlédnuto dne 19. 3. 2013.

Třetím subjektem je Svaz polských komunistů „Proletariát“, což byl pokus, nespokojené části PZPR s transformací, o obnovu bývalé komunistické PZPR. Strana však zůstává bez majetku, struktur a větších volebních výsledků (Kopeček, 2001).

Dále dochází ke štěpení SLD, když se v důsledku vnitrostranického rozkolu r. 2004 odštěpuje část členské základny a zakládá Polskou sociální demokracii (SdPI). Oficiálním důvodem pro odtržení bylo, že SLD nenaplnil požadované reformy, které měly stranu napravit po nepodařeném vládnutí L. Millera (Kubát, 2005: 101).

2.4 Komparace postkomunistických nástupnických formací

2.4.1 Volební výsledky a relevance postkomunistických nástupnických formací ve stranickopolitické soutěži

Ze všech zkoumaných nástupnických formací dosahuje nejstabilnějších volebních výsledků česká KSČM, která ve všech doposud konaných volbách získala více jak 10 % hlasů. V případě slovenských postkomunistů se dalo mluvit o stabilní voličské podpoře do voleb 2002, kdy získali pouhých 1,4 % hlasů. Výsledky polského SLD se nedají považovat za tak stabilní, jako u jeho dvou postkomunistických protějšků, což může být podpořeno faktem, že se mnohokrát účastnil voleb ještě s nějakými předvolebními koaličními partnery. Nejhoršího výsledku dosáhl v posledních parlamentních volbách r. 2011, kdy nezískal ani 10 % hlasů.

SLD naopak disponuje největším koaličním potenciálem na centrální úrovni, jelikož je hlavní levicovou silou v polském stranickém systému a má tak možnost vyjednávat koalice z pozice silnějšího. Povolební koalice se SLD účastnil v letech 1993 – 1997 a v letech 2001 – 2005. Částečným koaličním potenciálem disponovala také slovenská SDL, které se na jedno volební období povedlo zasednout ve vládě, bylo to mezi lety 1998 – 2002, přičemž nepočítám tzv. přechodnou Moravčíkovu vládu. Téměř nulovým koaličním potenciálem na centrální úrovni disponuje česká KSČM, která se v listopadovém vývoji nepodílela na žádném povolebním sestavování vlády.

2.4.2 Program postkomunistických nástupnických formací

Důslednou ideologickou transformací neprošla pouze česká KSČM, která si ve svém základním programu ponechala procentuálně větší

část ideologického dědictví po mateřské KSČ, tj. nedistancovala se od předlistopadové KSČ, plně nepřijala a neztotožnila se s polistopadovým demokratickým vývojem ČR, což je patrné zejména z její kritiky kapitalismu, navazuje na teoretické dědictví Marxe a Engelse a v některých programových prohlášeních dokonce i na myšlenkový odkaz V. I. Lenina. Jejím cílem je překonání kapitalistické společnosti a následné vytvoření moderní socialistické společnosti, kde si všichni lidé budou rovni. Naopak oba dva postkomunistické protějšky KSČM se distancovaly od marxisticko-leninské ideologie svých předchůdkyň a hlásí se k zásadám demokratického socialismu a plně uznávají demokratický politický systém po r. 1989.

2.4.3 Personální vývoj ve vedení postkomunistických nástupnických formací

Jak v Polsku, tak na Slovensku zvítězil ve straně proreformní proud. Ovšem rozdíl je v tom, že v Polsku byli proreformně orientovaní lidé ve vedení strany již v 80. letech a na Slovensku se do něj dostávají až po r. 1989, jelikož do tohoto roku byli ve vedení lidé, které vynesla k moci éra normalizace a kteří ve straně hájili status quo. To znamená, že polští postkomunisté po r. 1989 netápali a již věděli, kam stranu chtějí směřovat, kdežto na Slovensku teprve docházelo k boji mezi konzervativním a proreformním křídlem, což pozdrželo transformaci strany. Dalším rozdílem je také to, že v polské nástupnické formaci převažovali členové, kteří s transformací strany souhlasili, kdežto ve slovenské SDL brala velká část členské základny většinu reformních kroků pouze jako nutné zlo a nikdy se s nimi plně neztotožnila. V České republice naopak zvítězilo konzervativní křídlo strany a proreformně naladěni členové stranu postupně začali opouštět a to i přes to, že v letech 1991 – 1993 byl v čele KSČM Jiří Svoboda, který se vážně pokoušel o transformaci strany. Po nástupu Miroslava Grebeníčka do vedení strany došlo k ortodoxnímu

„zabetonování“ KSČM na bázi tradicionalistického politického programu přijatého na konci r. 1992.

2.4.4 Členství postkomunistických nástupnických formací v nadnárodních stranických strukturách

Jak polský SLD, tak slovenská SDL', posléze její právní nástupce SMER, jsou členy Socialistické internacionály (SI) a také Strany evropských socialistů (PES). KSČM není členem ani SI ani PES. Naopak má, stejně jako další středoevropské komunistické strany, tradičně silný vztah ke komunistické Číně, Vietnamu či Kubě. Spolupracuje také s Ruskou federací a KLTR, ale i se západoevropskými komunistickými stranami. V rámci EU, je KSČM členem politického uskupení v evropském parlamentu, což je Skupina Konfederace evropské sjednocené levice a Severské zelené levice. Tato skupina je tvořena zejména komunistickými či postkomunistickými stranami a je výrazně levicově orientována.

2.4.5 Stabilita postkomunistických nástupnických formací

Nástupnické formace všech zkoumaných zemí, tj. České republiky, Slovenska i Polska, prošly četnými štěpeními. V případě polských i slovenských postkomunistů došlo i ke slučování s jinými politickými subjekty. U slovenské SDL' se po sloučení se SMERem jednalo fakticky o její zánik.

3. Závěr

Česká republika, Slovensko i Polsko patřily ještě před dvěma desítkami let k satelitům Sovětského svazu. Po r. 1989 se tyto země začaly postupně demokratizovat a měnit v soutěživé pluralitní demokracie. Bývalé státostrany byly nuceny vzdát se svých mocenských monopolů a etablovat se v nově vznikajícím demokratickém prostředí. V současnosti jsou všechny tři státy plně konsolidovanými demokraciemi.

V úvodu práce jsem uvedla, že mým cílem je zjistit do jaké míry byla, u třech zkoumaných postkomunistických stran, úspěšná transformace ve strany sociálně-demokratického typu. Také jsem uvedla, že se k odpovědi na tuto otázku pokusím dojít skrze zodpovězení čtyř výzkumných otázek.

První výzkumná otázka zněla, zda se postkomunistické strany na základě svých volebních úspěchů staly relevantní politickou silou a zda disponovaly koaličním potenciálem. Na první část otázky, zda se strany na základě svých volebních výsledků staly relevantní politickou silou, lze jednoznačně odpovědět ano. Všechny zkoumané strany se těší relativně silné voličské podpoře, její stabilita se však liší. Nejstabilnější voličskou základnou disponuje KSČM, která ve všech doposud konaných volbách získala vždy více než 10 % voličských hlasů. Slovenská SDL disponovala relativně stabilními voličskými výsledky do voleb r. 2002, kdy získala 1,4 % hlasů a voleb se tak jako samostatná strana účastnila naposledy, nedlouho poté je pohlcena SMERem. V případě polského SLD je voličská podpora značně nestabilní, což je způsobeno tím, že se strana účastnila voleb s různými předvolebními koaličními partnery. Co se týká druhé části otázky, zda strany disponují koaličním potenciálem, tak největším koaličním potenciálem disponuje polská SLD, jakožto polský dominantní levicový subjekt, který se dvakrát podílel na vládě a naopak nejnižším KSČM, která se na sestavování vlády nikdy nepodílela a je ostatními relevantními českými politickými stranami

považována za antisystémovou politickou sílu. Slovenští postkomunisté se na vládní koalici podíleli jednou, a to v letech 1998 – 2002.

Druhou položenou výzkumnou otázkou bylo, zda strany prošly změnou svých základních volebních programů či zda navazují na ideologické dědictví svých předchůdkyň. Zde lze říci, že jedinou stranou, která si ponechala většinu ideologického dědictví po mateřské straně je KSČM. KSČM se hlásí k marxisticko-leninské tradici a nikdy zcela nepřijala polistopadový systém, což je zřejmé z její kritiky kapitalismu, stavu současné společnosti apod. Naopak SLD i SDL se od programu mateřské strany distancovaly a vytvořily si nový, v němž se hlásí ke stranám sociálně-demokratického typu. Od svých předchůdkyň se distancují i v programových prohlášeních, kde odsuzují politiku bývalých monopolních státostran.

Třetí výzkumná otázka se týkala stranického vedení stran, zda ve stranickém vedení převážilo proreformní či konzervativní křídlo. Zde lze opět říci, že jedinou stranou, kde převážilo konzervativní křídlo, které neprahlo po reformě strany, je KSČM. Strana sice na přelomu 80. a 90. let vyloučila ze svých řad několik nejvíce zkompromitovaných členů, ale kvůli stranickým čistkám po událostech Pražského jara se v její členské základně nenacházelo příliš reformně naladěných osob. V případě slovenské SDL se do vedení po r. 1989 dostali proreformně naladění členové, kteří stranu začali reformovat, ale, jak se mělo plně ukázat po prvních volebních neúspěších strany, velká část členské základny se plně neztotožnila se všemi reformami, které ve straně proběhly a brala je pouze jako nutné zlo. Jiná situace nastává u polského SLD, kdy se do vedení strany dostávají reformně naladění členové již v průběhu 80. let. Tito lidé si plně uvědomovali nutnost transformace strany a také nutnost jednat s pro-demokratickou opozicí.

Čtvrtou a poslední výzkumnou otázkou bylo, zda se strany staly členy socialistických mezinárodních uskupení, tj. Socialistické internacionály

(SI) či Strany evropských socialistů (PES). Slovenská i polská strana jsou členy obou těchto uskupení, ale jejich český protějšek není členem ani jedné z těchto nadnárodních stranických struktur. Spolupráce KSČM se zaměřuje na zcela jiné země, jako je Čína, Kuba, KLDR, Vietnam či Rusko.

4. Resumé

This thesis is entitled Post-Communist Left in Central–Eastern Europe – It compares three post-communist left-wing parties in three historically similar states (Czech Republic, Slovakia and Poland). Two decades ago, all of these countries were a part of the Soviet block and inside them, there was one monopolist state-party which concentrated all the state power in its hands. After 1989, monopoly parties had to give up their power and adapted to the new environment. My goal was to find out whether these parties are transformed into the Social Democratic Party or whether they failed in their transformation. I compare party election results, party leadership, party political programme and party membership of the PES and SI. Slovakian SDL' and Polish SLD passed through the party programme's transformation successfully, but their Czech counterparts did not. Nevertheless, the KSČM holds a permanent electoral support and belongs to relevant parties in the Czech Republic. However, KSČM does not have potential to enter into the government. Polish SLD and Slovakian SDL' were in government at least once until today. Slovakian SDL' was eventually absorbed by SMER.

5. Seznam použité literatury a pramenů

Literatura

Alvarez-Rivera, Manuel: 2007. *Poland's early parliamentary election of 2007*. Dostupné

na: http://globaleconomydoesmatter.blogspot.cz/2007/10/polands-early-parliamentary-election-of_09.html, 24. 3. 2013.

Antoszewski, Andrzej - Herbut, Ryszard - Sroka, Jacek: 2003. Stranický systém Polska. In: Fiala, Petr - Herbut, Ryszard a kol.: *Středoevropské systémy politických stran*. MPÚ: Brno, 105 - 152.

Balík, Stanislav - Holzer, Jan - Šedo, Jakub: 2005. Komunistická strana Československa. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004. II. Díl: Období 1938 – 2004*. Doplněk: Brno, 1225 – 1242.

Balík, Stanislav - Kopeček, Lubomír: 2002. Slovenské volby 2002 - Překročení Rubikonu? *Středoevropské politické studie*. Č. 4, roč. IV, podzim 2002. Dostupné na: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=27>, 24. 3. 2013.

Bijeljaninová, Nela: 2007. Parlamentní volby v Polsku 2007. *European Electoral Studies*. Vol. 3, No. 1, pp. 87 – 95. Dostupné na: http://ispo.fss.muni.cz/uploads/EVS/005/EVS_3_1_4.pdf, 24. 3. 2013.

Bozóki, András – Ishiyama, John, T.: 2002. Introduction and Theoretical Framework. In: Bozóki, András – Ishiyama, John, T. (eds.): *The Communist Successor Parties of Central and Eastern Europe*. M.E. Sharpe: London, 3 - 13.

Büyükakinci, Erhan: 2005. The Neo-Communist Parties and Eastern Europe: Change in Political Discourses and Foreign Policy Position. *East European Quarterly*. Vol. 39, No. 3, pp. 367 – 403.

Cabada, Ladislav: 2005. Český stranický systém v letech 1900 – 1989. In: Cabada, Ladislav – Šanc, David: *Český stranický systém ve 20. století*. Aleš Čeněk: Plzeň, 11 – 104.

Dančák, Břetislav: 2002. Republika Polsko. In: Fiala, Petr – Holzer, Jan – Strmiska, Maxmilián a kol.: *Politické strany ve střední a východní Evropě. Ideově – politický profil, pozice a role politických stran v postkomunistických zemích*. MPÚ: Brno, 285 – 314.

Fiala, Petr – Hloušek, Vít: 2003. Stranický systém České republiky. In: Fiala, Petr – Ryszard, Herbut a kol.: *Středoevropské systémy politických stran*. MPÚ: Brno, 153 – 225.

Fiala, Petr – Holzer, Jan – Mareš, Miroslav – Pšeja, Pavel: 1999. *Komunismus v České republice*. MPÚ: Brno.

Fiala, Petr – Mareš, Miroslav – Pšeja, Pavel: 2005. Komunisté a jejich strany. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004. II. Díl: Období 1938 – 2004*. Doplněk: Brno, 1413 – 1432.

Fiala, Petr – Mareš, Miroslav: 1998. Programová analýza SPR-RSČ a KSČM z hlediska politického extremismu. In: Fiala, Petr (ed.): *Politický extremismus a radikalismus v České republice*. MU: Brno, 95 – 104.

Fiala, Petr – Strmiska, Maxmilián: 2005. Systém politických stran v letech 1989 – 2004. In: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004. II. Díl: Období 1938 – 2004*. Doplněk: Brno, 1359 – 1380.

Grzymala-Busse, Anna: 2001. Coalition Formation and the Regime Divide in New Democracies: East Central Europe. *Comparative Politics*, Vol. 34, No. 1, pp.85 – 104.

Handl, Vladimír – Leška, Vladimír: 2005. Between Emulation and Adjustment: External Influences on Programmatic Change in the Slovak SDL. *Journal of Communist Studies and Transition Politics*. Vol. 21, No. 1, pp. 105 – 122.

Haughton, Tim – Rybář, Marek: 2004. The Communist Party of Slovakia: Electoral Performance, Parliamentary Experience and Policy Choice. *Sociológia – Slovak Sociological Review*. Vol. 36, No. 6, pp. 545 – 559.

Hloušek, Vít – Kopeček, Lubomír: 2002. Nástupnické komunistické strany a jejich typologizace. In: Hloušek, Vít – Kopeček, Lubomír (eds.): *Rudí a růžoví. Transformace komunistických stran*. MPÚ: Brno, 10 – 37.

Hloušek, Vít – Kopeček, Lubomír: 2005. Střední Evropa. In: Strmiska, Maxmilián – Hloušek, Vít – Kopeček, Lubomír – Chytilík, Roman: *Politické strany moderní Evropy. Analýza stranicko – politických systémů*. Portál: Praha, 431 – 437.

Hloušek, Vít – Kopeček, Lubomír: 2010. *Politické strany: Původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě*. Grada Publishing: Praha.

Just, Petr: 2010. Problematická identifikace levice na Slovensku do roku 1999. In: Bureš, Jan – Charvát, Jakub – Just, Petr a kol.: *Levice v České republice a na Slovensku 1989 – 2009*. Aleš Čeněk: Plzeň, 85 – 126.

Kitschelt, Herbert – Mansfeldova, Zdenka – Markowski, Radoslaw – Tóka, Gábor: 1999. *Post-Communist Party Systems: Competition, Representation, and Inter Party Cooperation*. Cambridge University Press: Cambridge.

Kitschelt, Herbert: 2005. Formation of Party Cleavages in Post-Communist Democracies. *Party Politics*. Vol. 1, No. 4, pp 447 – 472.

Kopeček, Lubomír – Pšeja, Pavel: 2007. ČSSD a KSČM: Na cestě ke spolenectví? Nástin souvztažnosti, vývoje a vzájemných vlivů. *Politologická revue*. Č. 2, roč. XIII., s.35 – 59.

Kopeček, Lubomír: 2000. Transformace slovenské komunistické strany. Případ relativního úspěchu transformace – vstupní sonda. *Středoevropské politické studie*. Č. 4, roč. II, podzim 2000. Dostupné na: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=105>, 24. 3. 2013.

Kopeček, Lubomír: 2001. Transformace středoevropských komunistických stran – polský a maďarský příklad. *Středoevropské politické studie*. Č. 2, roč. III, jaro 2001. Dostupné na: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=89>, 24. 3. 2013.

Kopeček, Lubomír: 2002a. Strana demokratické levice 1989 – 2002: úspěch či neúspěch slovenských postkomunistů? In: Hloušek, Vít – Kopeček, Lubomír (eds.): *Rudí a růžoví. Transformace komunistických stran*. MPÚ: Brno, 100 – 137.

Kopeček, Lubomír: 2002b. Slovenská republika. In: Fiala, Petr – Holzer, Jan – Strmiska, Maxmilián a kol.: *Politické strany ve střední a východní Evropě. Ideově-politický profil, pozice a role politických stran v postkomunistických zemích*. MPÚ: Brno, 355 – 381.

Kopeček, Lubomír: 2002c. The Slovak Party of the Democratic Left: A Successful Post-Communist Party? *German Policy Studies*. Vol. 2, No. 2, pp. 241 – 258.

Kopeček, Lubomír: 2003. Stranický systém Slovenska. In: Fiala, Petr – Herbut, Ryszard a kol.: *Středoevropské systémy politických stran*. MPÚ: Brno, 153 – 225.

Kopeček, Lubomír: 2005a. Slovensko. In: Strmiska, Maxmilián – Hloušek, Vít – Kopeček, Lubomír – Chytilík, Roman: *Politické strany moderní Evropy*. Portál: Praha, 453 – 479.

Kopeček, Lubomír: 2005b. Polsko. In: Strmiska, Maxmilián – Hloušek, Vít – Kopeček, Lubomír – Chytilík, Roman: *Politické strany moderní Evropy*. Portál: Praha, 496 – 528.

Kopeček, Lubomír: 2007. *Politické strany na Slovensku 1989 – 2006*. Centrum pro studium demokracie a kultury: Brno.

Kostecký, Tomáš: 2002. *Political Parties after Communism: Developments in East – Central Europe*. Woodrow Wilson Center Press: Washington, D.C.

Kowal, Paweł: 2002. Transformace Polské sjednocené dělnické strany na přelomu 80. a 90. let. In: Hloušek, Vít – Kopeček, Lubomír (eds.): *Rudí a růžoví. Transformace komunistických stran*. MPÚ: Brno, 138 – 162.

Kubát, Michal: 2003. *Postkomunismus a demokracie*. Dokořán: Praha.

Kubát, Michal: 2005. *Demokracie v Polsku. Politický systém Polské republiky (1989 – 2005)*. Slon: Praha.

Kubát, Michal: 2006. Koaliční vládnutí v Polsku po roce 1989. In: Cabada, Ladislav a kol.: *Koalice a koaliční vztahy České republiky v evropském kontextu*. Aleš Čeněk: Plzeň, 166 – 188.

Kubát, Michal: 2008. Polsko: Politický a ústavní systém Třetí republiky. In: Cabada, Ladislav a kol.: *Komparace politických systémů. Nové demokracie střední a východní Evropy*. Oeconomica: Praha, 9 – 36.

Lupták, Ľubomír: 2008. Slovensko: Postkomunismus a národné mýty. In: Cabada, Ladislav a kol.: *Komparace politických systémů. Nové demokracie střední a východní Evropy*. Oeconomica: Praha, 37 – 65.

Mareš, Miroslav: 2002a. Pokusy o reformu Komunistické strany a postkomunistické subjekty v České republice. In: Hloušek, Vít – Kopeček, Lubomír (eds.): *Rudí a růžoví. Transformace komunistických stran*. MPÚ: Brno, 83 – 99.

Mareš, Miroslav: 2002b. Česká republika. In: Fiala, Petr – Holzer, Jan – Strmiska, Maxmilián a kol.: *Politické strany ve střední a východní Evropě. Ideově-politický profil, pozice a role politických stran v postkomunistických zemích*. MPÚ: Brno, 121 – 153.

Mlejnek, Josef JR.: 2005. IV. republika, nebo diumvirát „kačerů“? *Revue politika*. Č. 9, 2005. Dostupné na: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/604/iv-republika-nebo-diumvirat-kaceru>, 24. 3. 2013.

Mlejnek, Josef JR.: 2006. Od konkurence ke spolupráci? Vztah ČSSD a KSČM po roce 1989. In: Fajmon, Hynek – Balík, Stanislav – Hloušková, Kateřina (eds.): *Dusivé objetí. Historické a politologické pohledy na spolupráci sociálních demokratů a komunistů*. Centrum pro studium demokracie a kultury: Brno, 34 – 50.

Pernes, Jiří: 2005. Komunistická strana Československa. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004. II. Díl: Období 1938 – 2004*. Doplněk: Brno, 1131 – 1142.

Rybář, Marek – Deegan-Krause, Kevin: 2008. Slovakia's Communist Successor Parties in Comparative Perspective. *Communist and Post-Communist Studies*. Vol. 41, No. 4, pp. 497 – 519.

Rybář, Marek: 2006. Conditions and Limits of Programmatic Party Competition in Slovakia. *Politics in Central Europe*. Vol. 2, No. 1, pp. 84 – 98.

Strmiska, Maxmilián: 2002. The Communist Party of Bohemia and Moravia: A Post-Communist Socialist or a Neo-Communist Party? *German Policy Studies*. Vol. 2, No. 2, pp. 220 – 240.

Szomolányi, Soňa: 1999. *Kľukatá cesta Slovenska k demokracii*. Stimul: Bratislava.

Szomolányi, Soňa: 2004. Slovakia: From a Difficult Case of Transition to a Consolidated Central European Democracy. In: Hayashi, Tadayuki: *Democracy and Market Economics in Central and Eastern Europe: Are New Institutions Being Consolidated?* Hokkaido University: Sapporo, 149 – 190.

Šanc, David: 2005. Český stranický systém po roce 1989. In: Cabada, Ladislav – Šanc, David: *Český stranický systém ve 20. století*. Aleš Čeněk: Plzeň, 107 – 218.

Vodička, Karel – Cabada, Ladislav: 2007. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 2. aktualizované a rozšířené vydání. Portál: Praha.

Žatkuliak, Jozef: 2005. Politické strany a hnutia na Slovensku po novembri 1989 až do rozpadu česko-slovenského štátu 1992. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004. II. Díl: Období 1938 – 2004*. Doplněk: Brno, 1381 – 1411.

Internetové zdroje²⁵

Aktuálně.cz (2011). *Tuskova nová vláda v Polsku získala důvěru v parlamentu*, dostupné na: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=722016>.

Aktuálně.cz (2011). *Volby na Slovensku*, dostupné na: <http://wiki.aktualne.centrum.cz/slovensko-volby/>.

EurActiv.cz (2007). *Politické skupiny v evropském parlamentu*, dostupné na: <http://www.euractiv.cz/evropske-institute/link-dossier/politick%C3%A9skupinyvevropsk%C3%A9mparlamentu>.

²⁵ Ověřeno ke dni 30. 3. 2013.

National Electoral Commission (2011). *Elections 2011 to the Sejm and Senate The Republic of Poland*, dostupné na: <http://wybory2011.pkw.gov.pl/wyn/en/000000.html#tabs-1>.

Obsahový dokument „Socialismus pro 21. století“, schválený VII. sjezdem KSČM ve dnech 17. – 18. 5. 2008 v Hradci Králové, dostupné na: http://is.muni.cz/el/1423/podzim2008/POL188/um/6807401/VII._sjezd.pdf.

PES. *PES member parties*, dostupné na: <http://www.pes.eu/en/about-pes/pes-members/parties>.

Program Komunistické strany Čech a Moravy, schválený I. sjezdem KSČM v Olomouci ve dnech 13. – 14. 10. 1990, dostupné na: <http://is.muni.cz/el/1423/podzim2008/POL188/um/6807401/I.sjezd.pdf>.

Program Komunistické strany Čech a Moravy, schválený II. sjezdem KSČM v Kladně ve dnech 12. – 13. 12. 1992, dostupné na: <http://is.muni.cz/el/1423/podzim2008/POL188/um/6807401/II.sjezd.pdf>.

Socialist International. *Member Parties of the Socialist International*, dostupné na: <http://www.socialistinternational.org/viewArticle.cfm?ArticlePageID=931>.

Strana demokratickej ľavice, dostupné na <http://www.sdl.sk/>.

Volby.cz (2006). *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 2. – 3. 6. 2006*, dostupné na: <http://www.volby.cz/pls/ps2006/ps2?xjazyk=CZ>.

Volby.cz (2010). *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 28. 5. – 29. 5. 2010*, dostupné na: <http://www.volby.cz/pls/ps2010/ps2?xjazyk=CZ>.

Warsaw Business Journal (2011). *Miller elected head of Democratic Left Alliance*, dostupné na: <http://www.wbj.pl/article-57241-miller-elected-head-of-democratic-left-alliance.html>.

World Election (2011). *Poland 2011*, dostupné na: <http://welections.wordpress.com/2011/10/12/poland-2011/>.